

اسانہ مالی محاسبہ

Easy Financial Accounting

لیکونکی: رفیع اللہ سہر

Ketabton.com

فهرست

1	د محاسبی پیژندنه او تاریخچه
2	د محاسبی تعریفونه
2	د محاسبی موخي او دندی
2	د محاسبی مینوال
3	د کتاب ساتنې (Book Keeping) پیژندنه او تعریفونه
3	مالي راکړې ورکړې
3	کاروبار او د هغې ډولونه
4	د یواځینې ملکیت کاروبار (Sole Proprietorship)
4	د شراکت کاروبار (Partnership)
5	سهامي شرکت (Corporation)
6	د مالي راپورونو عناصر
7	د محاسبی مساوات
7	د محاسبی د مساواتو مثالونه
14	د ډیبیت او کریډیت مفهوم او د هغې اړونده قواعد
17	د ژورنال (Journal) پیژندنه
19	په ژورنال کې د مالي راکړو ورکړو د ثبت کولو طریقه
20	د ژورنال مثالونه
27	د لیجر پیژندنه او د هغې د جوړولو طریقه
31	د لیجر مثالونه
37	د ازماينېتي بیلانس (Trial Balance) پیژندنه
38	د ازماينېتي بیلانس (Trial Balance) د جوړولو طریقه
40	د ازماينېتي بیلانس مثال
41	د Final Accounts پیژندنه
41	د گټې او تاوان راپور (Income Statement) پیژندنه
41	د Income Statement د جوړولو طریقه

- 43.....Income Statement مثال د
- 43.....د بیلانس شیت (Balance Sheet) پیژندنه
- 44.....د بیلانس شیت د جوړولو طریقه
- 45.....د بیلانس شیت مثال
- 46.....د نغدي جریان راپور (Cash Flow Statement) پیژندنه او د هغې برخې
- 47.....د نغدي جریان د راپور اهداف
- 47.....د نغدي جریان د راپور د جوړولو طریقه
- 48.....د نغدي جریان د راپور مثال
- 50.....د راپور پیژندنه Stockholder's Equity
- 51.....د راپور د جوړولو طریقه او مثال Stockholder's Equity
- 52.....مالي سندونه او د هغې ډولونه
- 54.....د نغدي کتاب (Cash Book) پیژندنه او د هغې ډولونه
- 55.....د پیژندنه Single Column Cash Book
- 56.....د مثالونه Single Column Cash Book
- 58.....د لیجر حسابونو جوړول Single Column Cash Book لپاره
- 61.....د پیژندنه Double Column Cash Book
- 62.....د مالي راکړو ورکړو د ثبت کولو طریقه Double Column Cash Book په
- 64.....د مثال Double Column Cash Book
- 65.....د لیجر حسابونو جوړول Double Column Cash Book ته
- 69.....د پیژندنه Three Column Cash Book
- 69.....د مالي راکړو ورکړو د ثبت کولو طریقه Three Column Cash Book په
- 70.....د مثال Three Column Cash Book
- 72.....مأخذونه

سریزه

مالي محاسبه د اقتصاد پوهنځي يو تخصصي مضمون دی چې په دوه سمسترونو کې تدریس کيږي، مالي محاسبه څلور اساسي راپورونه لري چې د يو ځانگړي سايکل پواسطه په اووه مرحلو کې تدریس او تشریح کيږي. یاد مضمون د ټولو دولتي او خصوصي اداراتو لپاره د مالي سيستم ټول محاسبات سرته رسوي ترڅو د اداراتو ستونزې پرې حل شي. دا کتاب **اسانه مالي محاسبه** چې د محاسبې د نوي زده کوونکو لپاره په آسانه بڼه ليکل شوی زده کوونکي کولای شي چې د استاد له رهنمايي څخه پرته هم ترې گټه پورته کړي. د مالي محاسبې د زده کړې په اساس مونږ کولای شو چې د محاسبې نور ډولونه لکه د مصارفو محاسبه يا مديریتي محاسبه او نور اړونده موضوعات په آسانه ډول زده کړو او په خپل ژوند کې ترې مثبتې گټه واخلو. مالي محاسبه زده کړئ او په مرسته يې خپلې چارې په سمه توگه سرته ورسوئ.

په دې کتاب کې که له ما څخه کومه غلطې شوی وي نو مخکې له مخکې بښنه راته وکړئ او د لاندې بریښنا لیک او واتساپ له لارې يې راته په گوته کړئ ترڅو اصلاح يې کړم. دا به ستاسې لطف وي.

په درنښت

رفیع الله سهر

(د ننگرهار پوهنتون د اقتصاد پوهنځي محصل)

Rafisahar11@gmail.com

+93788751176

ډالۍ

زما د ژوند سترو هستيو (**گران پلار جان او خوږې مورجانې**) ته او د ننگرهار پوهنتون د اقتصاد پوهنځي محترم استاد **پوهنمل عنايت الله حبيبي صيب** ته چې ما ورڅخه مالي محاسبه زده کړې او زما په روزنه کې يې مهمه ونډه اخيستي او بلاخره ټولو هغه هيوادوالو ته دې ډالۍ وي چې د محاسبې سره مينه لري او دا کتاب په مينه مطالعه کوي.

د محاسبې پیژندنه

هر کاروبار مالي سرچینو (Financial resources) ته اړتیا لري او د هر کاروبار مالي راکړه ورکړه (Financial Transaction) محاسبې ته اړتیا لري. محاسبه د یو کاروبار د مالي سرچینو په اړه دقیق معلومات وړاندې کوي نو ځکه محاسبې ته د کاروبار ژبه هم ویل کیږي. دا چې د هرې ژبې اساسي دنده د نورو سره د معلوماتو شریکول دي نو په کاروباري معاملاتو کې دغه دنده محاسبه ترسره کوي.

کاروبارونه خپل مالي معلومات (Financial information) ددې لپاره تنظیموي ترڅو وپوهیږي چې کاروبار په یو ټاکلي دوره کې څومره تولیدات پلورلي او په پلورل شویو تولیداتو یې څومره لگښت (Expense) راغلی، کاروبار گټه کړې که تاوان، د کاروبار مالي حالت ښه شوی او که نه، کاروبار څومره نغده پیسې (Cash) د فعالیتونو په مقابل کې ترلاسه کړي او کاروبار څومره پیسې په بانک کې لري. دا ټول معلومات محاسبه د کاروبار داخلي او خارجي علاقه مندانو ته د پریکړو په خاطر وړاندې کوي.

د محاسبې تاریخچه

محاسبه ډیر لرغونې تاریخچه لري د محاسبې ځینې نښې نښانې د تاریخ پوهانو لخوا په لرغوني مصر او بین النهرین کې موندل شوي دي چې دا د محاسبې په لرغونتوب باندې دلالت کوي.

د مصر په لرغوني مدنیت کې بنکاریان، کروندگر، مالداران او باغوانان موجود وو او دوي د خپلو فعالیتونو په ترڅ کې چې کوم عواید لاسته راوړل د هغې یوه برخه یې دولت ته د مالیاتو په شکل ورکول تر څو دولت پرې خپل ټول لگښتونه ترسره کړي نو ددې مالیاتو د دقیق سنجش لپاره محاسب (Accountant) موجود وو نو ځکه مونږ وایو چې محاسبه لرغونې مسلک دی.

د 14 او 16 م پېړۍ ترمنځ په ایټالیا کې د محاسبې په اړه دوه مهم پرمختگونه رامنځ ته شول:

لومړی: په کاروبارونو کې د مالي راکړو ورکړو د ثبت په خاطر د رومي اعداؤ (XXXVIII=38) پر ځای عربي اعداؤ وکارول شول (0,1,2,3,4,5,6,7,8,9) دا ځکه چې د رومي اعداؤ لیکل او محاسبه کول ډیر ستونزمن کار و خو عربي اعداؤ هم په آسانی سره لیکل کیږي او هم محاسبه کیږي.

دوهم: لوکا پاسیولی (Lucca Pacioli) لخوا د ثبت دوه اړخیز سیستم (Double Entry System) رامنځ ته شو او په دغه سیستم کې د یوې مالي راکړې ورکړې دواړه خواوې Debit او Credit په ثبت رسیری. نوموړي یو شمیر اصطلاحات هم معرفي کړل لکه ژورنال (Journal)، لیجر (Ledger)، د بېبیت (Debit) او کریډیټ (Credit) او داسې نور...

د محاسبې تعريفونه

محاسبه د کاروبار ژبې ته ويل کيږي او مالي محاسبه هغه معلوماتي سيستم دی چې د يو تصدی يا ادارې او يا هم د يو سازمان په اړه مالي معلومات راټولوي او تر پروسس (تحليل، اندازه گيري، او ثبت) کولو وروسته يې د تصدی داخلي او باندينی مینوالو ته يې وړاندې کوي.

مالي محاسبه يو معلوماتي سيستم دی چې د هغه څخه په استفادې د يو اقتصادي واحد د يوې ټاکلې دورې د اقتصادي راکړې ورکړې په هکله مالي معلومات راټول او تر پروسس کولو وروسته د مالي راپورونو په شکل د تصدی داخلي او بهرنی مینوالو ته وړاندې کيږي.

محاسبه له قانون او اصولو سره سم يوه پروسه ده چې د يو کاروبار اړوند ټولې مالي راکړې ورکړې لومړی په گوته بيايي اندازه، ثبت، دلبندي، خلاصه، تحليل، تجزيه او بلآخره يې د کاروبار له داخلي او باندينی علاقه مندانو سره يې د پريکړو په خاطر شريکوي.

د محاسبې موخي (Objectives of accounting)

محاسبه لاندې موخي لري

- ❖ په منظمه توگه د مالي راکړو ورکړو ثبتول
- ❖ د يو کاروبار د پايلو (گټه او تاوان) معلومول
- ❖ د يو کاروبار د مالي حالت معلومول
- ❖ د يو کاروبار د نغده جريان (Cash Flow) په هکله معلومات وړاندې کول
- ❖ د کاروبار په هکله په پريکړو کې مرسته کول

د محاسبې دندې (Functions of accounting)

محاسبه لاندې دندې لري:

- ❖ د مالي راکړو ورکړو ثبتول
- ❖ د مالي صورت حسابونو يا مالي راپورونو ترتيبول
- ❖ د پايلو شريکول
- ❖ د حقوقي اړتياوو پوره کول او داسې نور...

د محاسبې مینوال

د محاسبوي معلوماتو مینوال په دوو گروپونو ويشل کيږي:

- ❖ داخلي مینوال
- ❖ بهرنی مینوال

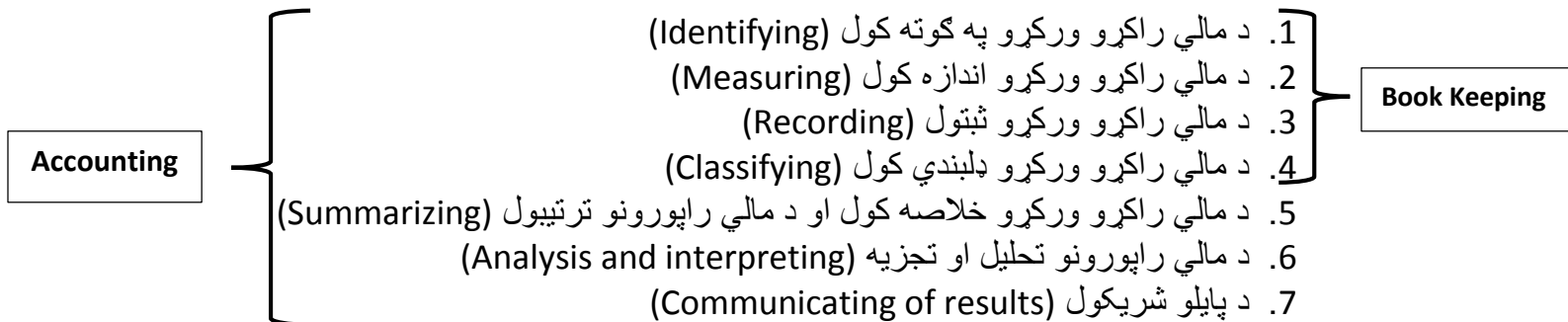
داخلي مینوال :- دا هغه اشخاص دي چې مستقیماً د تصدی يا کاروبار د مدیریتي چارو د پرمخ وړلو مسؤلیتونه ورپه غاړه دي لکه د منځنی او ټیټي سطحې مدیران.

بهرنی مینوال :- دا هغه سازمانونه او انفرادي اشخاص دي چې مستقیماً د تصدی يا کاروبار په مدیریتي چارو کې ښکېل ندي خو د کاروبار د نتایجو نه په مستقیم او يا غیر مستقیم ډول متاثره کيږي لکه د تصدی شريکان، پور لرونکي، دولتي ارگانونه، مشتریان او عوام خلک.

کتاب ساتنه (Book Keeping)

د کتاب ساتني (Book Keeping) معنی :

د محاسبې په پروسه کې 7 مراحل شامل دي چې دغه مراحل عبارت دي له :

کتاب ساتنه (Book Keeping) د محاسبې (Accounting) یوه برخه ده، او د محاسبې لومړنیو څلورو مرحلو (د مالي راکړو ورکړو پیژندنه، اندازه کول، ثبتول او دلبندي کول) ته کتاب ساتنه یا Book Keeping وايي. په محاسبه کې چې کوم اصول، مقررات او معیارونه په نظر کې نیول کېږي هغه په کتاب ساتنه کې هم په نظر کې نیول کېږي او هر هغه څوک چې دغه سرته رسوي کتاب ساتونکی یا Book Keeper بلل کېږي.

د کتاب ساتني تعريفونه

- ❖ کتاب ساتنه د محاسبې یوه برخه ده او په منظمه توګه د مالي راکړو ورکړو د ثبت له هنر څخه عبارت دی.
- ❖ کتابداري له هغه علم او هنر څخه عبارت دی چې د یو کاروبار یا شرکت اړوند ټولې مالي راکړې ورکړې په منظم ډول په ځانګړو کتابونو کې ثبتوي.

مالي راکړې ورکړې (Transactions)

مالي راکړه ورکړه هغه اقتصادي معاملي ته ویل کېږي چې کاروبار یې په مقابل کې یا پیسې ترلاسه کوي او یا یې په مقابل کې پیسې د لاسه ورکوي. مثلاً کاروبار خپل تولیدات پلورلي دي او په مقابل کې یې پیسې ترلاسه کړي دي، همدارنګه کاروبار خپلو کارمندانو ته معاشونه ورکړي او په مقابل کې یې پیسې د لاسه ورکړي دي نو دا ټول مالي راکړې ورکړې (Transactions) دي.

کاروبار (Business)

ټول هغه قانوني فعالیتونه چې د ګټې د لاسته راوړلو په موخه یې یو کس د شغل او پېښې په ډول په دوامداره توګه سرته رسوي د بزنس یا کاروبار په نوم یادېږي.

د کاروبار ډولونه

کاروبار لاندې درې ډولونه لري:

- ❖ د یواځینې ملکیت کاروبار (Sole Proprietorship)
- ❖ د شراکت کاروبار (Partnership)
- ❖ سهامی شرکت یا کمپنی (Corporation)

د یواځینې ملکیت کاروبار (Sole proprietorship)

د کاروبار دا ډول ډیر پخوانی او ساده دی، پدې ډول کاروبار کې ټوله سرمایه د یو کس لخوا کاروبار ته راوړل کیږي او یواځې همدا یو کس د ټول کاروبار مالک وي او که هر څومره گټه کاروبار ته راځي همدا شخص یې مستحق دی او که تاوان کوي نو همدا شخص به یې گالي. همدارنگه ددې شخص د پور د ادا کولو مسؤلیت لامحدود دی. دا کاروبار لاندې گټې او تاوانونه لري:

گټې

- د کاروبار مالک کولای شي چې په آسانی سره دا ډول کاروبار رامنځ ته کړي او یا یې له منځه یوسي. ځکه چې دا ډول کاروبار ډیر ساده دی.
- د کاروبار مالک په تصمیم نیولو کې خپلواک دی.
- ټوله گټه یواځې همدا یو کس ترلاسه کوي.
- د سهامی شرکت په څیر مالیه پرې دوه ځلې نه راځي.

تاوانونه

- د پور د ادا کولو لا محدود مسؤلیت.
- دا چې د کاروبار مالک یواځې همدا یو نفر وي نو د سهامی شرکت په پرتله یې پانگه هم کمه وي.
- دا چې د کاروبار مالک یواځې همدا یو کس وي نو په مدیریت کې یې هم ستونزې موجودې وي.
- د سهامی شرکت په پرتله یې موده کمه وي او کیدای شي چې ډیر ژر له منځه لاړ شي.
- دا چې ددې کاروبار پانگه کمه وي نو د پراختیا لپاره یې فرصتونه هم کم وي.

د شراکت کاروبار (Partnership)

دا د کاروبار هغه شکل دی چې په هغې کې دوه یا له دوو څخه زیات اشخاص د یو لیکلي یا شفاهي قرارداد په اساس خپلې پانگې د کاروبار لپاره شریکوي پدې شرط چې گټه او تاوان به هم د شریکانو ترمنځ په مساوي ډول ویشل کیږي. خو په شراکت کاروبار کې گټه او تاوان بیا د شریکانو ترمنځ د هغه نسبت (Ratio) په اساس ویشل کیږي چې په قرارداد کې ذکر شوی وي. شراکت په دوه ډوله ده:

- ❖ عمومي شراکت یا General Partnership : پدې ډول شراکت کې د شریکانو د پور د ادا کولو مسؤلیت لا محدود وي،
- ❖ محدود شراکت یا Limited Partnership : پدې ډول شراکت کې د شریکانو د پور د ادا کولو مسؤلیت محدود وي خو باید حد اقل یو شریک داسې وي چې د هغې د پور د ادا کولو مسؤلیت لا محدود وي. دا کاروبار هم لاندې گټې او تاوانونه لري:

گټې

- دا چې د شريکانو شمير يې زيات وي نو پانگه يې هم زيات وي.
- له بانکونو څخه په آسانی سره پور ترلاسه کولای شي.
- د زيات شمير شريکانو په درلودلو سره کاروبار په ښه ډول مدیریت کيږي.
- ماليه ورڅخه يو ځل اخیستل کيږي.
- د ټولو شريکانو له لورې په گډه سره تصميم نيول.

تاوانونه

- د عمومي ځينو شريکانو د پور د ادا کولو لا محدود مسؤليت.
- د سهامی شرکت په پرتله يې موده کمه وي او د يو شريک په مړينې سره شرکت له منځه ځي.
- د شريکانو ترمنځ شخړې او د نظرياتو نه همغږي.
- د شرکت څخه د خپلې سرمايي په بېرته ایستلو کې ستونزه.
- دا چې شريکان په گډه سره کارکوي نو که يو شريک خپل مسؤليت په سمه توگه ادا نکړي نو ټول شريکان ترې متضرره کيږي.

سهامي شرکت يا کمپني (Corporation)

د کاروبار هغه شکل ته ويل کيږي چې د قانون په رڼا کې د حکمي شخص حيثيت لري او د کاروبار مالکان جدا او کاروبار جدا وي. دا ډول کاروبار کولای شي چې د يو حقيقي شخص په څير په خپل نوم سره د مختلفو مالي ادارو او نورو کاروباري ډلو سره کاروباري معاملات او قراردادونه ترسره کړي لکه د پورونو اخیستل او ورکول همدارنگه د شتمنيو اخیستل او خرڅول او داسې نور... د سهامی شرکت پانگه د سهم لرونکو له لورې د سهمونو (Shares) په اخیستلو کاروبار ته راوړل کيږي او بيا د کاروبار د مدیره هیئت (Board of directors) له لورې پرمخ وړل کيږي. دغه مدیره هیئت د سهم لرونکو له لورې ټاکل کيږي او د ټولو سهم لرونکو د پور د ادا کولو مسؤليت محدود دی. دا ډول کاروبار هم گټې او تاوانونه لري.

گټې

- د سهامی شرکت د سهم لرونکو د پور د ادا کولو مسؤليت محدود دی.
- هر سهم لرونکی کولای شي چې په آسانی سره خپله ونډه يا ملکیت د سهمونو د خرڅلاو له لارې په بل چا وپلوري او هغې ته يې انتقال کړي.
- سهامی شرکت ډيره اوږده موده لري او د شرکت په څير د يو سهم لرونکي په مړينې سره کاروبار له منځه نه ځي.
- د يواځینې ملکیت او شرکت په پرتله يې پانگه ډيره زیاته ده.
- په آسانی سره کولای شي چې زيات مقدار پانگه د پور په شکل ترلاسه کړي.
- د مارکيټينگ، منجمنټ، مالي مدیریت، او يو شمير نورو ډيپارټمنټونو په درلودلو سره د سهامی شرکت مدیریت ډير ښه وي.
- د يواځینې ملکیت او شرکت په پرتله يې گټه ډيره زیاته وي.

تاوانونه

- د سهامی شرکت تاسیس کول ډیر قانونی مراحل غواړي ، ډیرې ستونزې لري او ډیرې پیسې پرې مصرفیږي.
- دوه ځله مالیه پرې راځي، چې یو ته یې د شرکت مالیه (Corporate tax) وایي او بل ته یې د عاید مالیه (Income tax) وایي.
- مدیره هیئت پکې اکثره وخت د خپلو گټو په خاطر د سهم لرونکو گټې له پامه غورځوي.

د مالي راپورونو عناصر

مالي راپورونه پنځه عناصر لري چې عبارت دي له:

شتمني يا Assets:

ټول هغه مادي او غیر اجناس ، حقوقي امتیازات، او مالي غوښتنې چې د یوه اقتصادي واحد حقوقي ملکیت کې قرار لري او په تولیدي فعالیتونو کې ورڅخه استفاده کېږي شتمني (Asset) بلل کېږي.

د محاسبې له نظره شتمني په دوه برخو ویشل شوی:

❖ ثابت شتمني يا Fixed Assets

❖ جاري شتمني يا Current Assets

ثابته شتمني :- هغه شتمني ده چې د یو کال نه د زیاتې مودې لپاره د تصدی د تولیدي فعالیت لپاره کارول کېږي لکه تعمیر ، ماشین آلات، د دفتر تجهیزات، د سهم اسناد، ترانسپورتي وسایل او داسې نور... یا په بل عبارت ثابته شتمني هغه شتمني ده چې مونږ یې نشو کولای چې د یو کال په جریان کې په نقده بدل کړو.

جاري شتمني :- هغه شتمني ده چې د تصدی د تولیدي فعالیت لپاره کارول کېږي خو د یو کال نه کم وخت کې د تولیدي فعالیت په اساس له مینځه ځي او یا هم په نقده بدلېږي لکه اومه مواد، تجارتي اموال، طلبات، بانکي دارايي، نقده او داسې نور... یا په بل عبارت جاري شتمني هغه شتمني ده چې مونږ یې کولای شو چې په آسانی سره د یو کال په جریان کې په نقده بدله کړو.

خپلنی پانگه (Owner equity):

هغه پانگې ته ویل کېږي چې د تصدی د مالک یا د شریکانو لخوا د تولیدي اهدافو په منظور تهیه کېږي یا هغه مالي منابعو ته ویل کېږي چې د یو کاروبار د مالک لخوا برابرېږي. خپلنی پانگې ته په سهامی او شراکت کاروبار کې Stockholders' Equity هم وایي او د لاندې رابطې پواسطه بنودل کېږي.

$$\text{Stockholders' equity} = \text{Contributed Capital} + \text{Retained Earnings}$$

Retained Earnings نا توزیع شوي گټې ته وایي یعنې کاروبار د مالي دورې په جریان کې گټه کړي وي خو دا گټه د کاروبار مالک یا شریکانو نه وي اخیستی بلکې بیرته یې د کاروبار د تمویلولو لپاره ایښي وي، او **Contributed Capital** همدا د شریکانو لخوا راټول شوي پانگې ته وایي.

پردی پانگه (Liability):

د تصدی د شتمنیو په مقابل کې د پردی خلکو مالي حقوق د پردی پانگې په نوم یادیري، یا په ساده اصطلاح هغه پانگه یا مالي منابعو ته ویل کیږي چې د کاروبار مالک یې د بل چا څخه د کاروبار لپاره قرض کوي چې د بېته پور (قرض) وایي. په کاروبار باندې چې څومره قرضه وي یا کاروبار اجناس او خدمات په قرضو اخیستی وي دا ټول په Liabilities کې راځي.

عاید (Revenue):

عاید د بدلې یا معاوضې هغه مقدار دی چې یو شخص یې د یو خدمت او یا د خپل ملکیت د خدمت په مقابل کې ترلاسه کوي. خلک د مختلفو سرچینو (کرایه، سود، مزد او گټې) څخه عاید ترلاسه کوي.

مصرف (Expense):

د پیسو هغه مقدار دی چې په کاروبار کې د ورځنیو فعالیتونو د سرته رسولو لپاره مصرفیږي. یعنې د کاروبار لپاره چې کوم مقدار پیسې مصرفیږي دا ټول په مصارفو کې راځي لکه د دفتر لپاره قرطاسیه، د تجهیزاتو خریدارې، د تعمیر کرایه، د ترانسپورت مصارف، مزد او معاش، دا او د بېته ورته نور ټول غټ او واړه مصارف په Expense کې ثبت کیږي.

د محاسبې مساوات (Accounting Equation)

$$\text{Assets} = \text{Owner equity} + \text{Liability}, \quad (A = OE + L)$$

شمتني = خپلنی پانگه + پردی پانگه

دا اړیکه د محاسبې د معادلې په نوم یادیري. پدې معادله کې درې شیان (Asset, Liability, Owner equity) تر بحث لاندې نیول کیږي. که کمیشن دی، که عاید دی، که تخفیف دی، که فروشات دي دا ټول ددې معادلې یوې برخې پورې حتمن تړلي دي.

مثالونه

معاملات (Transactions):

د 1399 ه ش کال د حمل د میاشتې په لومړۍ نیټه د الکوزی په نوم یو تجارتي تصدی په 800000 افغانۍ نقده شتمني سره په لاندې ډول په تجارتي فعالیت پیل وکړ:

- د حمل د میاشتې په 3 نیټه د 300000 افغانیو په ارزښت تجارتي توکي په نقده ډول پیرودل شوي دي.
- د حمل د میاشتې په 9 نیټه د 200000 افغانیو په ارزښت تجارتي توکي پیرودل شوي چې قیمت یې درې میاشتې وروسته د تادیې وړ دی.

- د حمل د میاشتی په 17 نیټه هغه تجارتي توکي چې په 300000 افغانیو پیرودل شوي وه په 350000 افغانیو نقداً پلورل شوي دي.
- د حمل د میاشتی په 20 نیټه هغه تجارتي توکي چې په 200000 افغانیو پیرودل شوي وه په 250000 افغانیو پلورل شوي دي.
- د حمل د میاشتی په 25 نیټه د 200000 افغانیو په ارزښت تجارتي توکي پیرودل شوي دي چې قیمت یې 50% نقداً تادیه شوی او پاتې 50% یې درې میاشتی وروسته د تادیې وړ دی.

په لاندې جدول کې **Beginning Balance (Bb)** ته وايي وايي که د کاروبار د شروع لپاره مونږ سره خپلنی پانگه د مخکې نه موجود وي نو هغه بیا په **(Bb)** کې درج کوو، خو که مونږ سره خپلنی پانگه د مخکې نه وي موجود نو بیا **(Bb)** کې صفر درج کوو.

په پورته مثال کې د شتمني په برخه کې مونږ سره نغده **(Cash)** شامل دی ځکه چې نغدي پیسې زمونږ جاري شتمني ده ددې تر څنګ خام مواد یا تجارتي اموال هم زمونږ جاري شتمني ده ځکه چې مونږ یې په لنډ وخت کې په نغدو بدلوو همدارنګه فروشات چې کله کوو نو ګټه ورڅخه لاسته راځي او دا ګټه د نغدو پیسو په شکل لاسته راځي نو ځکه دا هم مونږ د شتمنيو لاندې لیکو او په لاندې توګه عمل کوو.

Account Payable: دا **Liability** ده یعنې مونږ ته دا رابنایي چې کاروبار څومره قرضدار دی. او مونږ یې د لنډیز لپاره **A/P** لیکو.

Alokozay Company
(1/1/1399)
Accounting Equation

NO	Assets			=	Owner Equity + Liability		
	Cash	Merchandise	Sales		OE	Bank Loan	Account Payable
0							
Bb	800000 Af	0	0		800000 Af	0	0
1	-300000 Af	+300000 Af	0		0	0	0
Balance	500000 Af	300000 Af	0		800000 Af	0	0
2	0	+200000 Af	0		0	0	+200000 Af
Balance	500000 Af	500000 Af	0		800000 Af	0	200000 Af
3	+350000 Af	-300000 Af	0		+50000 Af	0	0
Balance	850000 Af	200000 Af	0		850000 Af	0	200000 Af
4	0	-200000 Af	+250000 Af		+50000 Af	0	0
Balance	850000 Af	0	250000 Af		900000 Af	0	200000 Af
5	-100000 Af	+200000 Af	0		0	0	+100000 Af
Balance	750000 Af	200000 Af	250000 Af		900000 Af	0	300000 Af
750000+200000+250000 = 1200000 Af				=	900000+300000 = 1200000		
1200000				=	1200000		

دوهم مثال :

معاملات (Transactions)

د 1395 هـ ش کال د حوت د میاشتي په دوهمه نیټه د تورغر ترانسپورت په نامه یو تجارتي شرکت جوړ او په لاندې ډول سره یې ترانسپورتي فعالیت پیل کړ:

- د حوت د میاشتي په 3 نیټه 600000 افغانی د ترانسپورت د مالک لخوا د خپلنی پانګې په توګه د کاروبار لپاره شرکت ته تادیه شوي دي.
- د حوت د میاشتي په 4 نیټه یو ترانسپورتي موټر د 400000 افغانیو په ارزښت پیرودل شوي ده چې قیمت یې 50% نقداً تادیه شوی دی او پاتې یې پر شرکت پور پاتې.
- د حوت د میاشتي په 10 نیټه د 20000 افغانیو په ارزښت د شرکت ترانسپورتي موټر لپاره تیل په نقده ډول خریداري شوی دی.
- د حوت د میاشتي په 12 نیټه 10000 افغانی د حوت د میاشتي د کرایې لپاره نقداً تادیه شوی دی.
- د حوت د میاشتي په 20 نیټه د شرکت د ترانسپورتي خدماتو له لارې 90000 افغانی نقده عاید ترلاسه شوی دی.
- د حوت د میاشتي په 25 نیټه د 60000 افغانیو په ارزښت د شرکت د دفتر لپاره دوه پایي کمپیوټر په نقده ډول پیرودل شوی دی.
- د حوت د میاشتي په 27 نیټه 100000 افغانی د ترانسپورتي موټر د پور لپاره نقداً تادیه شوی دی.

د **Assets** لاندې چې مونږ سره (Cash, Vehicle, Oil, Computer) لیکل شوی دا ټول مونږ ته جاري او ثابته شتمني بڼایي او دا مونږ د پورتنی (Transaction) نه لیکو.

Tor-ghar Transport Company

Accounting Equation

2/12/1399

NO	Assets				=	Owner equity + Liability	
0	Cash	Vehicle	Oil	Computer		OC	Account Payable
Bb	0	0	0	0		0	0
1	+600000 Af	0	0	0		+600000 Af	0
Balance	600000 Af	0	0	0		600000 Af	0
2	-200000 Af	+400000 Af	0	0		0	+200000 Af
Balance	400000 Af	400000 Af	0	0		600000 Af	200000 Af
3	-20000 Af	0	+20000 Af	0		0	0
Balance	380000 Af	400000 Af	20000 Af	0		600000 Af	200000 Af
4	-10000 Af	0	0	0		-10000 Af	0
Balance	370000 Af	400000 Af	20000 Af	0		590000 Af	200000 Af
5	+90000 Af	0	0	0		+90000 Af	0
Balance	460000 Af	400000 Af	20000 Af	0		680000 Af	200000 Af
6	-60000 Af	0	0	+60000 Af		0	0
Balance	400000 Af	400000 Af	20000 Af	60000 Af		680000 Af	200000 Af
7	-100000 Af	0	0	0		0	-100000 Af
Balance	300000 Af	400000 Af	20000 Af	60000 Af		680000 Af	100000 Af
Total	300000+400000+20000+60000 = 780000 Af				=	680000+100000 = 780000 Af	

دریم مثال :

معاملات (Transactions)

د 1400 ه ش کال د حمل د میاشتي په لومړۍ نیټه د حمیدي په نامه یوه انفرادي تصدی جوړه او د 500000 افغانی خپلنی پانگي په لرلو سره یې په تجارتي فعالیت پیل وکړ :

- د حمل د میاشتي په 3 نیټه د 200000 افغانیو په ارزښت د لومړني شرکت څخه تجارتي اموال په نقده ډول خریداري شوي دي.
- د حمل د میاشتي په 12 نیټه د لومړني شرکت نه بیا د 100000 افغانیو په ارزښت تجارتي توکي خریداري شوي دي چې قیمت یې دوه میاشتي وروسته د تادیې وړ دی.
- د حمل د میاشتي په 8 نیټه د 250000 افغانیو په ارزښت په دوهمي شرکت تجارتي اموال پلورل شوي دي.
- د حمل د میاشتي په 20 نیټه د 120000 افغانیو په ارزښت تجارتي توکي په دوهمي شرکت پلورل شوي دي چې قیمت یې دوه میاشتي وروسته د تادیې وړ دي.
- د حمل د میاشتي په 30 نیټه 10000 افغانی د دوکان د کرایې لپاره نقداً تادیه شوی دی.

A/R (Account Receivable) طلبات:

هغه مقدار پیسو ته وایي چې د کاروبار لخوا خلکو ته قرض ورکړل شوي وي یعنی خلک د تصدی یا کاروبار نه قرضدار وي او دا زمونږ جاري شتمني ده. او مونږ یې د لنډیز لپاره A/R لیکو.

Hameedi Company
Accounting Equation
1/1/1400

NO	Assets				=	Owner Equity + Liability	
0	Cash	Merchandise	Account Receivable	Sales		OC	Account Payable
Bb	500000 Af	0	0	0		500000 Af	0
1	-200000 Af	+200000 Af	0	0		0	0
Balance	300000 Af	200000 Af	0	0		500000 Af	0
2	0	+100000 Af	0	0		0	+100000 Af
Balance	300000 Af	300000 Af	0	0		500000 Af	100000 Af
3	0	-200000 Af	0	+250000 Af		+50000 Af	0
Balance	300000 Af	100000 Af	0	250000 Af		550000 Af	100000 Af
4	0	-100000 Af	+120000 Af	0		+20000 Af	0
Balance	300000 Af	0	120000 Af	250000 Af		570000 Af	100000 Af
5	-10000 Af	0	0	0		-10000 Af	0
Balance	290000 Af	0	120000 Af	250000 Af		560000 Af	100000 Af
Total	290000+120000+250000 = 660000 Af				=	560000+100000 = 660000 Af	

د ډیبيټ او کريډيټ مفهوم (Debit & Credit)

د ثبت دوه اړخيز سيستم (Double Entry System) د لومړي ځل لپاره د يو شخص (Lucca Pacioli) لخوا معرفي شو. نوموړی په 1914 م کال کې د Financial Accounting لومړنی کتاب ليکلی او د محاسبې د علم د پلار لقب ورکړل شوی دی.

د Debit کلیمه د لاتيني کلیمې Debitum نه اخیستل شوی او د Credit کلیمه هم د لاتيني کلیمې Creditum نه اخیستل شوی. د محاسبې د مساواتو چپ طرف ته Debit وايي او ښي طرف ته يې Credit وايي. د Debit او Credit لپاره لاندې پنځه قواعد په مالي محاسبه کې رامنځ ته شوي دي:

- ❖ Increase in Asset is Dr
Decrease in Asset is Cr
- ❖ Increase in Liability is Cr
Decrease in Liability is Dr
- ❖ Increase in Capital is Cr
Decrease in Capital is Dr
- ❖ Increase in Revenue is Cr
Decrease in Revenue is Dr
- ❖ Increase in Expense is Dr
Decrease in Expense is Cr

Dr: Debit record
Cr: Credit record

زمونږ اکثره محصلين دا قواعد همداسې ميځانيک زده کړي دي چې په شتمنيو کې زياتوالی Debit کيږي او کموالی Credit کيږي خو که ورته پوښتنه وشي چې ولې ډيبيټ کيږي يا کريډيټ کيږي نو صرف همدومره وايي چې دا قاعده ده او بس.

خو دا ځواب بسنه نه کوي تاسې بايد پدې ځان پوه کړئ چې دغه قاعده له کوم ځای نه رامنځ ته شوې ده. ددې لپاره راځو په يوه آسان ميتود باندې بحث کوو:

$$\begin{array}{rcccl}
 \text{Asset} & = & \text{Liability} & + & \text{Owner equity} \\
 \text{IAS} - \text{DAS} & = & \text{ICL} - \text{DCL} & & \\
 \text{IAS} + \text{DCL} & = & \text{ICL} + \text{DAS} & & \\
 \text{Dr} & & \text{Cr} & &
 \end{array}$$

- IAS: Increase in Asset (په شتمنی کې زیاتوالی)
- DAS: Decrease in Asset (په شتمنی کې کموالی)
- ICL: Increase in Claim (په Claim کې زیاتوالی)
- DCL: Decrease in Claim (په Claim کې کموالی)

Liability او Owner equity دواړو ته Claim وايي يعني زموږ په دارايي (Property) باندې دوه ډلې ددوه لري چې يو يې قرضداران دي او بل د کاروبار مالکين دي.

د Debit او Credit قواعد هم د همدې معادلې په اساس رامنځ ته شوي دي. که موږ منفي ارقام د بني نه چپ طرف ته واړوو او د چپ نه بني طرف ته واړوو نو ټول ارقام مثبت کيږي. د مالي محاسبې د ډيبيټ او کريډيټ لپاره هغه پورته پنځه قواعد د همدې دوه گروپونو ($IAS + DCL = ICL + DAS$) په اساس رامنځ ته شوي دي. لکه څنگه چې مو مخکې وويل Debit د محاسبې د مساواتو چپ طرف ته وايي نو په چپ طرف کې موږ سره دوه شيان IAS او DCL موجود دي. د محاسبې د مساواتو بني طرف ته Credit وايي او په بني طرف کې هم دوه شيان ICL او DAS پروت دي.

❖ Increase in Asset is Dr
Decrease in Asset is Cr

په لومړۍ قاعده کې موږ وايو چې (Increase in Asset is Dr) يعني که چيرې زموږ شتمني زياتيږي نو موږ يې Debit کوو داځکه چې د شتمني زياتوالی (IAS) د مساواتو چپ طرف يعني Debit برخه کې پروت دی نو پدې بنا يې ډيبيټ کوو. او په شتمني کې کموالی (DAS) د مساواتو بني طرف (Credit) برخه کې پروت دی نو پدې بنا که چيرې زموږ په شتمني کې کموالی راشي نو موږ وايو چې دا کريډيټ کيږي.

❖ Increase in Liability is Cr
Decrease in Liability is Dr

په دوهمه قاعده کې وايي چې د Liability زياتوالی Credit کيږي. Liability زموږ Claim دی او په Claim کې زياتوالی (ICL) د مساواتو بني طرف يعني Credit گروپ کې پروت دی. نو پدې اساس موږ د Liability زياتوالی Credit کوو. او د Liability کموالی (DCL) ځکه Debit کيږي چې د معادلې چپ طرف يا Debit برخه کې پروت دی.

❖ Increase in Capital is Cr
Decrease in Capital is Dr

په دريم قاعده کې وايي چې د پانگې يا Capital زياتوالی Credit کيږي ځکه چې Capital خپله Owner equity ده يعني Claim دی او د Capital زياتوالی (ICL) د معادلې بني طرف يعني کريډيټ برخه کې پروت دی نو پدې اساس د خپلې پانگې زياتوالی موږ Credit کوو. او د Capital کموالی موږ ته د Claim کموالی (DCL) بنايي او د معادلې چپ طرف ته پروت دی نو ځکه د خپلې پانگې کموالی Debit کوو.

❖ Increase in Revenue is Cr
Decrease in Revenue is Dr

عوايد چي ڪله زيائتيري نو دا زمونڙ خپلني پانگي (Owner equity) سره جمع ڪيري يعني زمونڙ سرمايه ورسره زيائتيري نو معلومه خبره ده چي زمونڙ Claim هم زيائتيري او ڪه عوايد ڪميري نو دا زمونڙ سرمايه ڪموي يعني دا د خپلني پانگي نه منفي ڪيري نو زمونڙ Claim ڪموي. نو په څلورمه قاعده ڪي وايي چي د عوايدو زياتوالي Credit ڪيري ڇڪه چي دا په حقيقت ڪي د Claim زياتوالي (ICL) دي او د محاسبې د مساواتو بني طرف يعني Credit برخه ڪي پروت دي نو پدي اساس د عوايدو زياتوالي Credit ڪوو. او د عوايدو ڪموالي د Claim ڪموالي (DCL) مونڙ ته بنايي او د معادلي چپ طرف ته پروت دي نو ڇڪه يي ڪموالي Debit ڪوو.

❖ Increase in Expense is Dr
Decrease in Expense is Cr

مصارف د خپلني پانگي (Owner equity) نه منفي ڪيري او هر څومره چي په ڪاروبار ڪي مصارف زيائتيري نو پانگه ڪموي يعني Claim ورسره ڪميري. همدارنگه ڪه مصارف ڪميري نو زمونڙ په Owner equity ڪي زياتوالي راڻي يعني زمونڙ Claim زيائتيري نو پدي اساس په پنځمه قاعده ڪي وايي چي د مصارفو زياتوالي Debit ڪيري ڇڪه چي د مصارفو زياتوالي (DCL) د معادلي چپ طرف يعني Debit گروپ ڪي پروت دي نو ڇڪه يي ڊيبيٽ ڪوو. او د مصارفو ڪموالي ڇڪه Debit ڪيري چي دا د مصارفو ڪموالي (ICL) د معادلي بني طرف ته يعني د Credit برخه ڪي پروت دي نو پدي اساس يي Credit ڪوو. اوس مونڙ ته دا په ڍاگه شوه چي مونڙ په مطلق ڊول نشو ويلي چي Debit د زيائيدو په معني دي او Credit د ڪميدو په معني دي بلڪي داسي ويلي شو چي د Asset او Expense لپاره Debit د زيائيدو په معني دي او Credit د ڪميدو په معني دي. او د Revenue ، Liability او Capital لپاره Debit د ڪميدو په معني دي او Credit د زيائيدو په معني دي.

د لا بنه پوهيدو لپاره لاندې ڊياگرامونو ته مراجعه وکړئ:

خو د هر څه نه مخڪي بايد تاسي دا په ياد ولرئ چي د مساواتو چپ طرف Debit دي او بني طرف Credit دي. ڪه چيري لاندې هر يو عنصر معادله په نظر ڪي ونيسو نو داسي ليکو چي:

دلته (+) د زياتوالي په معني دي او (-) د ڪموالي په معني دي.

Asset		=	Liability		+	Capital	
Dr	Cr		Dr	Cr		Dr	Cr
+	-		-	+		-	+

Revenue		Expense	
Dr	Cr	Dr	Cr
-	+	+	-

Retained earnings: هغه گټه ده چې د کاروبار د فعالیتونو په نتیجه کې تر لاسه شوی وي او د کاروبار په شریکانو نه وي ویشل شوی یا مالک دغه گټه د کاروبار نه نه وي ویستلی. چې د یواځینې ملکیت، شراکت او د سهامی شرکت کاروبارونه ځینې وختونه ددغې نا توزیع شوي گټې نه د تمویل د منبع په توگه استفاده کوي. نو د **Retained earning** په زیاتیدلو سره د کاروبار سرمایه (**Owner equity**) زیاتیري یعنی **Claim** زیاتیري نو پدې اساس د **Retained earning** زیاتیدل (**ICL**) مونږ Credit کوو ځکه چې (**ICL**) د محاسبې د مساواتو بڼې طرف ته پروت دی. او د **Retained Earning** کموالی (**DCL**) مونږ **Debit** کوو ځکه چې ددې په کموالی سره زمونږ په پانگه کې کموالی راځي.

Dividends: هغه گټه ده چې د کاروبار مالک یا سهم لرونکو باندې ویشل شوي وي یعنی کاروبار گټه کړی وي او دغه گټه بیا مالک یا سهم لرونکو ته ورکړل شوی هم وي. کله چې گټه په کاروبار کې موجود وي او لا نه وي توزیع شوی نو ورسره زمونږ سرمایه زیاته (**ICL**) وي او کله چې **Dividend** زیاتیري یعنی گټې توزیع کیري نو په سرمایه کې کموالی (**DCL**) رامنځ ته کیري. نو پدې اساس مونږ وایو چې د **Dividend** زیاتوالی (**DCL**) مونږ **Debit** کوو او د **Dividend** کموالی (**ICL**) مونږ **Credit** کوو.

Retained Earnings		Dividends	
Dr	Cr	Dr	Cr
-	+	+	-

ژورنال (روزنامچه) Journal

ژورنال یا روزنامچه داسې یو کتاب دی چې کاروبارونه یې له ځانه سره ساتي تر څو پکې خپل ورځنۍ مالي معاملات درج (ثبت) کړي. په ژورنال کې یواځې مالي معاملات ثبت کیري. هره مالي معامله په ژورنال کې د (**Double Entry System**) یا د ثبت دوه اړخیز سیستم پر بنا د **Debit** او **Credit** د قواعدو په اساس ثبت کیري.

د ژورنال بیلگه:

Journal

100

Date	Particulars	L.F	Debit	Credit
Year Month/Day	XXX A/CDr To XXX A/C (Narration)		XXX...	XXX...
			Total XXX...	Total XXX...

لومړنی کالم مونږ ته د معاملي نېټه (Date) ښايي. يعنې دغه معامله چې مونږ يې په ژورنال کې ثبت کوو په کومه نېټه ترسره شوی او دا کار ددې لپاره کوو چې که د کاروبار مالک يا کوم بل څوک ددې معاملي په هکله کوم شک لري يا غواړي چې ددې معاملي په هکله پوره معلومات ترلاسه کړي نو په آسانی سره يې پيدا کولی شي. او کله چې يوه معامله په ژورنال کې ثبت کوو نو په ترتيب سره لومړی کال بيا مياشت او بيا ورځ لیکو.

دوهم کالم مونږ ته دا رښايي چې ددې اقتصادي معاملي په ترڅ کې کوم حسابونه متاثره شوي دي. يو Transaction چې کله مونږ په صحيح طريقي سره ثبت کړو نو بيا راځو د (Narration) په برخه کې د هغې په هکله لږه تشریح لیکو، کوم حساب چې Debit کيږي هغه لومړی لیکو او ورپسې هغه حساب چې Credit کيږي هغه دوهم لیکو او بيا تشریح په دريم قدم کې لیکو. او دا تشریح ددې لپاره لیکو چې لوستونکي ته نور هم آسانه شي او د Transaction په هکله پوره معلومات ترلاسه کړي.

په دريم کالم کې (L.F(Ledger Folio)) موجود دی. Ledger Folio د لیجر حساب شمیره يا د لیجر د صفحي شمیره مونږ ته ښايي خو په Ledger Folio کې تاسې کولای شئ چې د (Transaction) شمیره هم ولیکئ. کله چې لیجر حساب تاسې ولوست بيا ددې په مفهوم تاسې ډیر ښه پوهیږئ.

څلورم کالم مونږ ته د هغه مقدار (Amount) په هکله معلومات راکوي چې هغه مونږ Debit کړی او پنځم کالم مونږ ته د هغه مقدار په هکله څرگندونه کوي چې هغه Credit شوی دی.

په ژورنال کې د مالي راکړو ورکړو د ثبت کولو طريقه

تر هر څه د مخه بايد دا په ياد ولرئ چې په ژورنال کې لومړی هغه حساب درج کوو کوم چې Debit شوی وي او ورپسې هغه حساب لیکو کوم چې کريدیت شوی وي.

که چيرې خام مواد يا تجارتي اموال په نغدو خريداري شوی وي نو په ژورنال کې دا Transaction چې کله ثبت کوو نو د (Purchase A/C) په نوم يې ثبت کوو او ډيبيټ کوو يې ځکه چې (Purchase) کې خام مواد يا تجارتي اموال شامليري او دا زمونږه شتمني ده او لکه څنگه چې مو مخکې ويلي وو په شتمنی کې زياتوالی (IAS) مونږ د محاسبې د قانون مطابق Debit کوو، او د (Cash A/C) کريدیت کوو ځکه چې دغه ټول شيان په نغدو اخيستل شوي دي يعنې په شتمنی کې له بلې خوا کموالی راځي نو په شتمنی کې کموالی (DAS) مونږ کريدیت کوو. که چيرې خام مواد، تجارتي اموال يا توليدات په نغدو خرڅول شوي وي نو بيا دا Transaction چې کله ثبت کوو نو د (Sales A/C) په نوم يې درج کوو. کله چې فروشات په نغدو کيږي نو کاروبار عوايد لاسته راوړي او گټه کوي نو له يوې خوا خو نغده پيسې کاروبار ته په لاس ورځي نو د قانون مطابق لومړی د (Cash A/C) ډيبيټ کوو ځکه چې زمونږ په شتمنی کې زياتوالی (IAS) راځي او له بلې خوا لکه څنگه چې مو وويل کاروبار د فروشاتو نه عوايد لاسته راوړي او دغه عوايد ددې باعث کيږي چې د کاروبار په پانگه (Claim) کې زياتوالی راشي نو په پانگه کې زياتوالی (ICL) مونږ کريدیت کوو ځکه چې (ICL) د محاسبې د مساواتو بني طرف کې پروت دی او بني طرف کريدیت دی او چپ طرف ډيبيټ دی. نو د (Sales A/C) کريدیت کوو.

که چيرې داسې شوی وي چې دغه خام مواد يا تجارتي اموال په نغدو نه بلکې په قرضو خريداري شوی وي نو بيا دغه Transaction داسې ثبت کوو لومړی خو د (Purchase A/C) ډيبيټ کوو ځکه چې زمونږ په شتمنی کې زياتوالی (IAS) راځي او دا ځکه اول لیکو چې دا Debit کيږي او ورپسې د کوم شخص نه يا د کومې کمپنۍ نه چې دغه شيان مونږ په قرضو اخيستی د هغې خپل نوم لیکو مثلاً که دغه خام مواد يا تجارتي اموال مونږ د احمد نه په قرضو خريداري کړي وي نو داسې لیکو (Ahmad A/C) او که نوم يې نه وي ذکر شوی نو يوازې (Account Payable) لیکو او کريدیت کوو يې ځکه چې په Liability کې زياتوالی راځي او Liability زمونږ Claim دی او په Claim کې زياتوالی (ICL) د محاسبې د قوانينو له مخې Credit کيږي. همدارنگه که دغه خام مواد او اجناس په نغدو نه بلکې په قرضو خرڅول شوی وي يعنې مونږ فروشات په قرضو کړی وي نو بيا داسې Transaction پدې طريقه ثبت کوو. لومړی د هغه شخص يا کمپنۍ نوم لیکو په کوم چا باندې چې مونږ دغه شيان په قرضو خرڅ کړي لکه (Rashid A/C) او که ددې نوم هم نه وي ذکر شوی نو دلته (Account Receivable) لیکو او دا ځکه ډيبيټ کوو چې دا زمونږ طلبات دي او دا زمونږه شتمني ده يعنې يوه ورځ حتمن دغه شخص زمونږه پيسې راکوي او پدې سره زمونږ په شتمنی کې زياتوالی (IAS) راځي نو پدې اساس يې Debit کوو. او ورپسې د (Sales A/C) لیکو ځکه چې که په قرضو وي او که په نغدو خو زمونږ په Sales يا فروشاتو کې زياتوالی راځي او د فروشاتو په زياتوالي سره زمونږ په پانگه (Claim) کې هم زياتوالی (ICL) راځي نو د Sales Account کريدیت کوو.

که چیرې د کاروبار مالک د کاروبار نه یا د کاروبار دبانکي حساب د خپل شخصي مصارفو لپاره پیسې وباسي دیته Drawings وایي او داسې Transaction پدې طریقه لیکو. لومړی د (Drawings A/C) لیکو او دبییت کوو یې ځکه چې د کاروبار مالک چې کله د کاروبار نه پیسې وباسي نو د کاروبار په پانگه (Claim) کې کموالی (DCL) راځي نو پدې بنا وایو چې د Drawings حساب دبییت کوو. ورپسې د (Bank A/C) لیکو او هغه کريدیت کوو ځکه چې په بانک کې چې د کاروبارکومې پیسې دي هغه د کاروبار شتمني ده او هر وخت کولای شي چې پیسې پکې اضافه کړي او یا ورڅخه پیسې وباسي نو په شتمنی کې کموالی (DAS) مونږ د محاسبې د قوانینو له مخې Credit کوو. اوس که چیرې داسې شوی وي چې د کاروبار مالک د خپل شخصي مصارفو لپاره نه بلکې د کاروبار لپاره یا د دفتر لپاره پیسې د بانکي حساب نه وباسي نو بیا لومړی د (Cash A/c) لیکو او دبییت کوو یې ځکه چې ظاهراً په نغده کې زیاتوالی (IAS) او راځي او د (Bank A/C) کريدیت کوو ځکه چې له بلې خوا په شتمنی کې کموالی (DAS) راځي.

دا او دیته ورته نور ځینې مهم مسایل د ژورنال په اړه شته چې تاسې یې باید په یاد ولری او په راتلونکو مثالونو کې به انشاءالله چې هر یو تاسې ته در وپیژندل شي.

اوس راځو د ژورنال ځینې مثالونه عملاً حل کوو او بیا په نوبت سره لومړی د Ledger حسابونه تری جوړوو بیا Trial Balance ورپسې Income Statement او بیا یې Balance Sheet ته انتقالوو. خو د ژورنال لپاره چې کوم مثالونه تاسې ته درکول کیري اکثره په انگلیسي ژبه وي نو بهتره خبره داده چې د ژورنال او د مالي محاسبې د زده کړې لپاره باید تاسې انگلیسي هم یوه اندازه زده کړئ.

Transactions

لومړی مثال:

- 1: On January 1st 2017 Javid Pvt.Ltd started business with cash 100000 Af.
- 2: On January 3rd He purchased a furniture for cash 20000 Af.
- 3: On January 6th He Purchased goods for cash 60000 Af.
- 4: On January 9th sold goods for cash 80000 Af.
- 5: On January 10th Paid salaries of employees 10000 Af.
- 6: On January 12th Paid rent of the building 5000 Af.
- 7: On January 14th Commission received 25000 Af.
- 8: On January 20th Purchased goods from Fawad on credit 35000 Af.
- 9: On January 27th Sold goods for cash 40000 Af.
- 10: On January 29th Paid cash to Fawad 30000 Af.

په لاندې مثالونو کې Ledger folio (L.F) تش پریدو ځکه چې فیصلحال مونږ لیجر ندی جوړ کړی او د ژورنال نه وروسته چې کله لیجر مطالعه کړی نو بیا به تاسې پدې مفهوم پوه شی.

Books of Javid Pvt.Ltd

100

Date	Particulars	L.F	Debit	Credit
2017 January 1 st	Cash A/CDr To Capital A/c (Started business with Cash)		100000 Af	100000 Af
January 3 rd	Furniture A/CDr To Cash A/C (Purchased a furniture for cash)		20000 Af	20000 Af
January 6 th	Purchase A/CDr To Cash A/C (Purchased goods for cash)		60000 Af	60000 Af
January 9 th	Cash A/CDr To Sales A/C (Sold goods for cash)		80000 Af	80000 Af
January 10 th	Salaries A/CDr To Cash A/C (Paid salaries of employees)		10000 Af	10000 Af
January 12 th	Rent A/CDr To Cash A/C (Paid rent of the building)		5000 Af	5000 Af
January 14 th	Cash A/CDr To Commission received A/C (Received commission)		25000 Af	25000 Af
January 20 th	Purchase A/CDr To Fawad A/C (Purchased goods on credit)		35000 Af	35000 Af
January 27 th	Cash A/CDr To Sales A/C (Sold goods for cash)		40000 Af	40000 Af
January 29 th	Fawad A/CDr To Cash A/C (Paid cash to Fawad)		30000 Af	30000 Af
Total			405000 Af	405000 Af

د خدماتو په مقابل کې چې کله کاروبار کله کمیشن اخلي نو دا کمیشن د کاروبار لپاره عواید دي. په پورته Transaction کې کاروبار کمیشن ترلاسه کړی نو پورته مو چې دا Transaction څه ډول ثبت کړی په

همدې طريقه ثبت کيږي. او که چيرې کاروبار کمیشن بل چاته ورکړی وي نو بيا دا زمونږ په مصارفو کې ثبت کيږي او که په نغدو ورکړل شوی وي نو د نغدي (Cash A/C) کريډيټ کيږي او که د بانکي حساب نه ورکړل شوی وي نو د (Bank A/C) کريډيټ کيږي.

دوهم مثال :

Transactions

A company by the name of Ahmad Yar Ltd started a new business with 600000 Af cash on April 1st 2019. The following transactions were performed during the month of April.

April 2nd: Purchased a computer for office through cheque 20000 Af.

April 3rd: Purchased raw materials for cash 50000 Af.

April 5th: Paid rent of the building for cash 30000 Af.

April 9th: Commission paid 10000 Af.

April 13th: Sold goods on credit 16500 Af.

April 19th: Sold goods for cash 15000 Af.

April 22nd: Paid income tax for cash 45000 Af.

April 25th: Depreciation on machinery @ 10% on 300000 Af.

April 26th: Cash withdrawn for Personal use 60000 Af

کله چې کاروبار تجهیزات یا د ضرورت وړ اجناس او خدمات د بانکي چیک پواسطه خريداري کړي نو بيا ددې Transaction د ثبت کولو لپاره راځو لومړی د هغه جنس، خدمت یا تجهیز نوم لیکو کوم چې خريداري شوي لکه پدې پورته Transaction کې چې کمپيوټر د چیک پواسطه خريداري شوی او بيا د (Bank A/c) کريډيټ کوو ځکه چې دغه پیسې يې د بانک له حساب څخه کميږي.

لکه څنگه چې په تیر مثال کې مو ولید هلته کاروبار کمیشن ترلاسه کړی و خو دلته کاروبار کمیشن ورکړی نو دا د کاروبار په مصارفو کې راځي او د مصارفو حساب Debit کوو او د نغدي حساب کريډيټ کوو. مالیه هم د یو کاروبار لپاره په مصارفو کې حسابيږي او دا هم که په نغدو تادیه شوی وي نو د نغدي Cash حساب کريډيټ کوو او که د چیک پواسطه تادیه شوی وي نو د بانکي حساب (Bank A/c) کريډيټ کوو. استهلاك (Depreciation) هم د کاروبار په مصارفو کې راځي يعنې د وخت په تیریدو سره د ماشینونو په ارزښت کې کموالی راځي نو بيا د ماشین حساب (Machinery A/C) کريډيټ کيږي.

Books of Ahmad Yar.Ltd

101

Date	Particulars	L.F	Debit	Credit
2019 April 1 st	Cash A/CDr To Capital (Started business with cash)		600000 Af	600000 Af
April 2 nd	Computer A/CDr To Bank A/C (Purchased a computer through cheque)		20000 Af	20000 Af
April 3 rd	Purchase A/CDr To Cash A/C (Purchased raw materials for cash)		50000 Af	50000 Af
April 5 th	Rent A/CDr To Cash A/C (Paid rent of the building)		30000 Af	30000 Af
April 9 th	Commission A/CDr To Cash A/C (Paid commission)		10000 Af	10000 Af
April 13 th	Account Receivable یا (A/R)Dr To Sales A/C (Sold goods on credit)		16500 Af	16500 Af
April 19 th	Cash A/CDr To Sales A/C (Sold goods for cash)		15000 Af	15000 Af
April 22 nd	Income tax A/CDr To Cash A/C (Paid income tax)		45000 Af	45000 Af
April 25 th	Depreciation A/CDr To Machinery A/C (Depreciation on machinery)		30000 Af	30000 Af
April 26 th	Drawings A/cDr To Bank A/C (Cash withdrawn for personal use)		60000 Af	60000 Af
Total			876500	876500

د ډیبیت او کریڈیت د دواړو خواوو مجموعه باید سره مساوي وي.

Transactions

دریم مثال :

The following transactions were performed during the year of 2020 at Ziva Pvt.Ltd.

May 1st: Started business with cash 500000 Af.

May 3rd: Purchased goods from Aryan on credit 20000 Af.

May 5th: Purchased Machinery for cash 80000 Af.

May 6th: Sold goods to Omid on credit 25000 Af.

May 7th: Received commission 3000 Af.

May 8th: Interest received 5000 Af.

May 10th: Provided services to customers and received cash 6700 Af.

May 12th: Purchased a computer for office on credit 10000 Af.

May 13th: Paid cash to Aryan in full settlement of his account 19500 Af.

May 15th: sold goods to Irshad on credit 35000 Af.

May 16th: Received money from bank loan 20000 Af.

May 17th: Rent paid 5000 Af.

May 29th: Received cash from Irshad in full settlement of his account 34000 Af.

په پنځم، شپږم او اووم Transaction کې چې کاروبار کومې پیسې د کمیشن، سود او خدماتو له لارې ترلاسه کړي دا ټول د کاروبار لپاره عواید دي او په درې وارو کې (Cash A/C) ډیبیټ کيږي. او دغه ذکر شوي عواید (کمیشن، سود او خدمات) کریډیټ کيږي.

په دوهم Transaction کې کاروبار له آرین نه د 20000 افغانیو په ارزښت په قرضو خریداري کړیده نو کاروبار باید آرین ته 20000 افغانی تادیه کړي خو په لسم Transaction کې وایي چې کاروبار آرین ته 19500 افغانی تادیه کړی او ددوي حساب نور ختم شوی دی. یعنی کاروبار د آرین لخوا د 500 افغانیو په اندازه تخفیف ترلاسه کړی چې دیته (Discount Received) وایي، دلته د دوو پرځای درې انټریانې صورت نیسي یعنی درې حسابونه متاثره کيږي چې عبارت دي له (Cash A/C)، (Discount received) او (A/C) او (Aryan A/C). چې د (Cash A/C) او (Discount received A/C) دواړه کریډیټ کيږي ځکه چې په Cash یا نغده کې کموالی (DAS) راځي او مونږ ته چې څوک تخفیف راکوي نو دا زموږ په عوایدو کې حسابيږي او د عوایدو زیاتوالی د محاسبې د مساواتو د قانون له مخې کریډیټ کيږي. بیا د (Aryan A/C) ډیبیټ کوو ځکه چې په قرضو کې کموالی راغلی، یعنی په Liability یا Claim کې کموالی راځي او د محاسبې د مساواتو د قوانینو له مخې د Claim کموالی (DCL) ډیبیټ کيږي.

خو کله چې یو چا ته کاروبار تخفیف ورکوي هغې ته (Discount Allowed) وایي. او دا ډول تخفیف د کاروبار لپاره په مصارفو کې حسابيږي نو په مصارفو کې زیاتوالی هم ډیبیټ کيږي خو د مربوطه شخص یا ادارې حساب کریډیټ کيږي ځکه چې د فروشاتو نه عواید لاسته راځي او له پانګې سره جمع کيږي نو په پانګه او عوایدو کې زیاتوالی (ICL) کریډیټ کيږي چې ښه بیلګه یې یوولسم او اوولسم Transaction دی.

Books of Ziva Pvt.Ltd

102

Date	Particulars	L.F	Debit	Credit
2020				
May 1 st	Cash A/C Dr To Capital A/C (Started business with cash)		500000 Af	500000 Af
May 3 rd	Purchase A/C Dr To Aryan A/C (Purchased goods on credit)		20000 Af	20000 Af
May 5 th	Machinery A/C Dr To Cash A/C (Purchased machinery for cash)		80000 Af	80000 Af
May 6 th	Omid A/C Dr To Sales A/C (Sold goods on credit)		25000 Af	25000 Af
May 7 th	Cash A/C Dr To Commission received A/C (Received commission)		3000 Af	3000 Af
May 8 th	Cash A/C Dr To Interest received A/C (Interest received)		5000 Af	5000 Af
May 10 th	Cash A/C Dr To Service Revenue A/C (Received cash from services)		6700 Af	6700
May 12 th	Computer A/C Dr To Account Payable (Purchased a computer on credit)		10000 Af	10000 Af
May 13 th	Aryan A/C Dr To Cash A/C To Discount received A/C (Paid cash to Aryan in full settlement of his account)		20000 Af	19500 Af 500 Af
May 15 th	Irshad A/C Dr To Sales A/C (Sold goods to Irshad on credit)		35000 Af	35000 Af
May 16 th	Cash A/C Dr To Bank Loan A/C (Received cash from bank loan)		20000 Af	20000 Af
May 17 th	Rent A/C Dr To Cash A/C (Rent paid)		5000 Af	5000 Af
May 20 th	Cash A/C Dr Discount Allowed A/C Dr To Irshad A/C (Received cash from Irshad in full settlement of his account)		34000 Af 1000 Af	35000 Af
	Total		764700 Af	764700 Af

اوس راځو د پورته مثالونو نه يو مثال انتخابوو او په هغې کې د ثبت شويو ټولو حسابونو لپاره لیجر جوړوو خو د هغې نه مخکې باید لیجر وپېژنو:

لیجر (Ledger)

د لیجر لپاره په مختلفو کتابونو کې بیلابیل تعریفونه لیکل شوي دي خو په ساده اصطلاح داسې یې تعریفوو: لیجر د محاسبې یو ډیر مهم کتاب دی، چې په هغې کې د ټولو حسابونو (Accounts) یادداشت په انفرادي شکل ساتل کېږي، لکه د (Purchase A/C)، (Sales A/C)، (Ahmad A/C)، (Aryan A/C)، (Capital A/C)، (Drawings A/C)، (Salaries A/C) او داسې نور...

په ژورنال کې که ستاسې پام وي هلته مونږ د ټولو اکونټونو یا حسابونو لپاره یو راپور جوړوو او ددې ټولو حسابونو په هکله پکې معلومات درج کوو، خو په لیجر کې بیا د هر یو حساب یا اکونټ لپاره مونږ یو بیل کتاب او یا هم یو بیل راپور جوړوو او د هر یو (Account) یا حساب په هکله پکې معلومات په جدا گانه ډول ثبت کوو. یعنې په لیجر کې مونږ حسابونه طبقه بندي (Classify) کوو.

د بیلگې په توگه ټول خریداري (Purchases) د یو اکونټ (Purchase A/C) لاندې ثبت کوو، ټول فروشات (Sales) په یو اکونټ (Sales A/C) کې ثبت کوو، ټول مصارف (Expenses) په (Expenses A/C) کې ثبت کوو او بلآخره ټولو حسابونو لپاره په همدې طریقه بیل بیل لیجر جوړوو.

که چیرې مونږ وغواړو پدې پوه شو چې د میاشتي په آخره کې د کاروبار مکمل خریداري څومره ده یا د تصدی مکمل فروشات څومره دی یا د کوم بل حساب په هکله غواړو معلومات ترلاسه کړو نو ددې ځواب د پیدا کولو لپاره مونږ مجبور یو چې سلگونه ژورنال پانې او معاملات (Transactions) بیل بیل وڅیړو ترڅو پوه شوو دا کار ډیر ستونزمن دی او ډیر وخت غواړي نو ددې ستونزې د مخنیوي لپاره مونږ لیجر جوړوو. لکه څنگه چې مخکې مو وویل په لیجر کې د یو حساب یا د یو راکړې ورکړې په هکله په انفرادي شکل پوره معلومات ثبت کېږي نو مونږ کولای شو چې په آسانی سره د هر حساب مجموعه او د هغې په هکله ټول معلومات ترلاسه کړو او ددې حاجت به نه وي چې بیا ژورنال او یا Transactions وگورو.

لیجر دوه اړخونه لري چې هغه عبارت دي له:

- چپ اړخ یا د (Debit) برخه
- بڼي اړخ یا د (Credit) برخه

د لیجر کې په هر اړخ یا هره برخه کې لاندې عناصر شامل دي:

نیټه یا Date:

کوم حساب یا کوم راکړه ورکړه چې د محاسب لخوا په ژورنال کې ثبت شوی وي او غواړو هغه لیجر کې ثبت کړو نو د هغې نیټه هم په لیجر کې لیکل کېږي او دغه نیټه د ژورنال له مخې لیکل کېږي یعنې په ژورنال او لیجر دواړو کې د راکړې ورکړې نیټه یو شان لیکل شوی وي.

مشخصات يا Particulars:

د کوم حساب لپاره چې لیجر جوړوو د هغې نوم په عنوان کې لیکو او بیا دغه اکونټ چې د کومو حسابونو له کبله ډیبيټ شوی وي د لیجر د ډیبيټ برخې په Particulars کې لیکو او او رقم یې هم په ډیبيټ کې لیکو او معکوس حالت هم صدق کوي.

د ژورنال د صفحې شمیره يا Journal Folio (JF):

دا د ژورنال په کتاب کې ددې مربوطه ژورنال د پاڼې شمیره ده. هر ژورنال یو ځانگړی شمیره لري لکه په پورته مثالونو کې چې د 100، 101 او 102 شمیرې ژورنالونه مونږ جوړ کړي. اوس فرضوو چې د 100 شمیره لرونکي ژورنال کې چې کوم حسابونه ثبت شوي دي د هغوي لپاره لیجر جوړوو نو پدې وخت کې د هر هغه حساب لپاره چې لیجر جوړوو نو د Journal Folio (JF) په برخه کې د 100 شمیره لیکو، یعنې دغه لیجرې چې مونږ جوړ کړي دي دا د 100 شمیره لرونکي ژورنال لپاره دی. یا که چیرې مونږ وغواړو د ډیرو زیاتو ژورنالونو لپاره لیجر جوړ کړو نو د هر اکونټ لپاره چې مونږ لیجر جوړوو باید د هغې ژورنال پاڼې ته په کتو د هغې شمیره ولیکل شي.

مبلغ يا Amount:

د هر هغه اکونټ لپاره چې مونږ لیجر جوړوو لومړی د هغې د ژورنال ثبت مطالعه کوو که دغه اکونټ د کوم بل اکونټ پواسطه ډیبيټ شوی وو نو دغه مبلغ هم د لیجر په Amount کې د ډیبيټ په برخه کې لیکو او که د هر بل حساب پواسطه کریډیټ شوی وو نو دغه مبلغ په لیجر کې د کریډیټ برخې په Amount کې لیکو.

In the books of XXX

د لیجر بیلگه:

Dr

XXX A/C

Cr

Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount
Year Month/Day	To XXX A/C	XXX	XXX Af	Year Month/Day	By XXX A/C	XXX	XXX Af

اوس راځو د ژورنال د پورته مثالونو څخه یو مثال په نظر کې نیسو او د هغې لپاره لیجر جوړوو خو د لیجر جوړولو نه مخکې باید لاندې کارونه سرته ورسول شي:

لاندې مثال په نظر کې نیسو او دهغې لپاره لیجر جوړوو خو لومړی راځو په ژورنال کې کوم اکونټونه چې ډیبيټ شوي یا کریډیټ شوي هغوي هر یو ته شمیره ورکوو په حقیقت کې دغه شمیره د لیجر حساب شمیره ده یا د لیجر په کتاب کې د هغه صفحې شمیره ده په کوم چې دغه لیجرې مونږ ثبت کوو. او دغه شمیره په خپله خوښه ورکوو خو که په ترتیب سره یو، دوه، درې ... شمیره ورکړل شي نو ثبت کول به یې آسانه شي. ددې ترڅنگ په ژورنال کې چې کله اکونټونه شمیرو نو باید تکراري ونه شمیرل شي لکه په لاندیني ژورنال کې (Cash A/C) څو ځلي راغلی خو یوازې یو ځل شمیرل کېږي چې شمیره یې (1) دی. همدارنگه د لاندیني هر اکونټ لپاره چې لیجر جوړوو نو د هغې شمیره به د لاندې شمیرو څخه یو شمیره وي. لکه که د (Sales A/C) لپاره لیجر جوړوو نو ددې لیجر شمیره باید (7) وي لکه څنگه چې په لاندې مثال کې ده.

Books of Ziva Pvt.Ltd

102

Date	Particulars	L.F	Debit	Credit
2020				
May 1 st	Cash A/C Dr To Capital A/C (Started business with cash)	(1) (2)	500000 Af	500000 Af
May 3 rd	Purchase A/C Dr To Aryan A/C (Purchased goods on credit)	(3) (4)	20000 Af	20000 Af
May 5 th	Machinery A/C Dr To Cash A/C (Purchased machinery for cash)	(5)	80000 Af	80000 Af
May 6 th	Omid A/C Dr To Sales A/C (Sold goods on credit)	(6) (7)	25000 Af	25000 Af
May 7 th	Cash A/C Dr To Commission received A/C (Received commission)	(8)	3000 Af	3000 Af
May 8 th	Cash A/C Dr To Interest received A/C (Interest received)	(9)	5000 Af	5000 Af
May 10 th	Cash A/C Dr To Service Revenue A/C (Received cash from services)	(10)	6700 Af	6700
May 12 th	Computer A/C Dr To Account Payable (Purchased a computer on credit)	(11) (12)	10000 Af	10000 Af
May 13 th	Aryan A/C Dr To Cash A/C To Discount received A/C (Paid cash to Aryan in full settlement of his account)	(13)	20000 Af	19500 Af 500 Af
May 15 th	Irshad A/C Dr To Sales A/C (Sold goods to Irshad on credit)	(14)	35000 Af	35000 Af
May 16 th	Cash A/C Dr To Bank Loan A/C (Received cash from bank loan)	(15)	20000 Af	20000 Af
May 17 th	Rent A/C Dr To Cash A/C (Rent paid)	(16)	5000 Af	5000 Af
May 20 th	Cash A/C Dr Discount Allowed A/C Dr To Irshad A/C (Received cash from Irshad in full settlement of his account)	(17)	34000 Af 1000 Af	35000 Af
	Total		764700 Af	764700 Af

اوس راځو او د لیجر حسابونو په جوړولو پیل کوو:

In the books of Ziva Pvt.Ltd

Dr				Cash A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2020				2020							
May 1 st	To Capital A/C	102	500000 Af	May 5 th	By Machinery A/C	102	80000 Af				
May 7 th	To commission A/C	102	3000 Af	May 13 th	By Aryan A/C	102	19500 Af				
May 8 th	To interest A/C	102	5000 Af	May 17 th	By Rent A/C	102	5000 Af				
May 10 th	To S/ Revenue A/C	102	6700 Af	May 31 st	By Balance C/d		464200 Af				
May 16 th	To Bank Loan A/C	102	20000 Af								
May 20 th	To Irshad A/C	102	34000 Af								
	Total		<u>568700 Af</u>		Total		<u>568700 Af</u>				
June 1 st	To Balance B/d		464200 Af								

c/d یا Carry Down دا اصلاً د تفاوت په معنی دی. او په هره برخه (دیبیټ یا کریډیټ) کې چې راوځي نو نیټه به یې د هغې میاشتي آخري ورځ لیکو.

کوم طرف چې زیات مقدار لري لومړی راځو د هغې ټول مقدارونه سره جمع کوو او مجموعه یې لاندې برخه کې لیکو او ورلاندې دوه کرښې او پاسنی برخه کې یو کرښه رسموو دا کوم قانون ندی خو ددې لپاره یې کوو چې اصلي مجموعه مونږ ته په ښه توګه معلومه شي. کله مو چې د زیات مقدار اړخ مجموعه معلومه کړه نو سمدلاسه یې په دوهمه برخه کې هم په لاندینی ساحه کې لیکو او بیا ددې دوهمې برخې (کم مقدار لرونکی برخې) ټول مقدارونه د مجموعې نه منفي کوو چې لدې څخه C/d لاسته راځي.

دغه تفاوت چې c/d ورته وايي دا د راتلونکي میاشت یا د نوي مالي دورې لپاره b/d یا Balance broad Down دی یعنې له تیرې دورې نه دومره تفاوت تیار موجود دی د نوي مالي دورې یا نوي میاشتي لپاره او که چیرې دا c/d د دیبیت برخه کې موجود وو نو په راتلونکي دوره کې به یې b/d کوو خو د کریډیټ برخه کې به یې لیکو او که c/d د کریډیټ برخه کې موجود وو نو د راتلونکي میاشت یا راتلونکي مالي دورې لپاره یې چې b/d نیسو نو د دیبیت برخه کې به یې لیکو. دا د لیجر ترتولو آسانه او واضحه بیلګه ده خو نورې بیلګې یې هم تاسې کولای شئ چې په مختلفو کتابونو او یا انټرنیټ کې وګورئ او زده یې کړئ. اوس راځو د دوهم حساب لپاره لیجر جوړوو:

In the books of Ziva Pvt.Ltd

Dr				Capital A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2020 May 31 st	To Balance C/d		500000 Af	2020 May 1 st	By Cash A/C	102	500000 Af				
	Total		<u>500000 Af</u>	June 1 st	Total By Balance B/d		<u>500000 Af</u> 500000 Af				

In the books of Ziva Pvt.Ltd

Dr				Purchase A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2020 May 3 rd	To Aryan A/C	102	20000 Af	2020 May 31 st	By Balance C/d		20000 Af				
June 1 st	Total To Balance B/d		<u>20000 Af</u> 20000 Af		Total		<u>20000 Af</u>				

In the books of Ziva Pvt.Ltd

Dr				Aryan A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2020 May 13 th May 13 th	To Cash A/C To Discount received A/C	102 102	19500 Af 500 Af	2020 May 3 rd	By Purchase A/C	102	20000 Af				
	Total		<u>20000 Af</u>		Total		<u>20000 Af</u>				

In the books of Ziva Pvt.Ltd

Dr		Machinery A/C			Cr		
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount
2020 May 5 th	To Cash A/C	102	80000 Af	2020 May 31 st	By Balance C/d		80000 Af
	Total		<u>80000 Af</u>		Total		<u>80000 Af</u>
June 1 st	To Balance B/d		80000 Af				

In the books of Ziva Pvt.Ltd

Dr		Omid A/C			Cr		
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount
2020 May 6 th	To Sales A/C	102	25000 Af	2020 May 31 st	By Balance C/d		25000 Af
	Total		<u>25000 Af</u>		Total		<u>25000 Af</u>
June 1 st	To Balance B/d		25000 Af				

In the books of Ziva Pvt.Ltd

Dr		Sales A/C			Cr		
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount
2020 May 31 st	To Balance C/d		60000 Af	2020 May 6 th May 15 th	By Omid A/C By Irshad A/C	102 102	25000 Af 35000 Af
	Total		<u>60000 Af</u>	June 1 st	Total By Balance B/d		<u>60000 Af</u> 60000 Af

In the books of Ziva Pvt.Ltd

Dr

Commission Received A/C

Cr

Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount
2020 May 31 st	To Balance C/d		3000 Af	2020 May 7 th	By Cash A/C	102	3000 Af
	Total		<u>3000 Af</u>	June 1 st	Total By Balance B/d		<u>3000 Af</u> 3000 Af

In the books of Ziva Pvt.Ltd

Dr

Interest received A/C

Cr

Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount
2020 May 31 st	To Balance C/d		5000 Af	2020 May 8 th	By Cash A/C	102	5000 Af
	Total		<u>5000 Af</u>	June 1 st	Total By Balance B/d		<u>5000 Af</u> 5000 Af

In the books of Ziva Pvt.Ltd

Dr

Service Revenue A/C

Cr

Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount
2020 May 31 st	To Balance C/d		6700 Af	2020 May 10 th	By Cash A/C	102	6700 Af
	Total		<u>6700 Af</u>	June 1 st	Total By Balance B/d		<u>6700 Af</u> 6700 Af

In the books of Ziva Pvt.Ltd

Dr				Account Payable				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2020 May 31 st	To Balance C/d		10000 Af	2020 May 12 th	By Computer A/C	102	10000 Af				
	Total		<u>10000 Af</u>	June 1 st	Total By Balance B/d		<u>10000 Af</u> 10000 Af				

In the books of Ziva Pvt.Ltd

Dr				Computer A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2020 May 12 th	To Account Payable	102	10000 Af	2020 May 31 st	By Balance C/d		10000 Af				
June 1 st	Total To Balance B/d		<u>10000 Af</u> 10000 Af		Total		<u>10000 Af</u>				

In the books of Ziva Pvt.Ltd

Dr				Discount Received A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2020 May 31 st	To Balance C/d		500 Af	2020 May 13 th	By Aryan A/C	102	500 Af				
	Total		<u>500 Af</u>	June 1 st	Total By Balance B/d		<u>500 Af</u> 500 Af				

In the books of Ziva Pvt.Ltd

Dr				Irshad A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2020 May 15 th	To Sales A/C	102	35000 Af	2020 May 20 th May 20 th	By Cash A/C By Discount Allowed A/C	102 102	34000 Af 1000 Af				
	Total		<u>35000 Af</u>		Total		<u>35000 Af</u>				

In the books of Ziva Pvt.Ltd

Dr				Bank Loan A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2020 May 31 st	To Balance C/d		20000 Af	2020 May 16 th	By Cash A/C	102	20000 Af				
	Total		<u>20000 Af</u>	June 1 st	Total By Balance B/d		<u>20000 Af</u> <u>20000 Af</u>				

In the books of Ziva Pvt.Ltd

Dr				Rent A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2020 May 17 th	To Cash A/C	102	5000 Af	2020 May 31 st	By Balance C/d		5000 Af				
June 1 st	Total To Balance B/d		<u>5000 Af</u> <u>5000 Af</u>		Total		<u>5000 Af</u>				

In the books of Ziva Pvt.Ltd

Dr				Discount Allowed A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2020 May 20 th	To Irshad A/C	102	1000 Af	2020 May 31 st	By Balance C/d		1000 Af				
	Total		<u>1000 Af</u>		Total		<u>1000 Af</u>				
June 1 st	To Balance B/d		1000 Af								

په پورته لیجرونو کې کوم لیجرې چې C/d یا تفاوت نلري او د دواړو خواوو (دیبیټ او کریډیټ) مجموعې یې سره مساوي دي نو معنی دا چې دا اکونټونه بند (Close) شوي دي لکه په پورته مثالونو کې د (Aryan) A/C او (Irshad A/C) نو اوس ددې حاجت نشته چې ددې لیجرې بیلابنس Trial Balance یا ازمايننتي بیلابنس ته انتقال کړو. هیله ده چې لیجر جوړول مو اوس مکمل زده کړی وي.

اوس راځو دغه ټول لیجر حسابونه Trial Balance یا ازمايننتي بیلابنس ته انتقالوو او هلته یې ثبت کوو خو د هغې نه مخکې باید تاسې ازمايننتي بیلابنس وپېژنئ:

ازمايننتي بیلابنس یا Trial Balance

ازمايننتي بیلابنس کوم حساب (Account) نه دی بلکې یو (Statement) یا راپور دی او دا د یو کمپنۍ د مالي راپورونو د جوړولو لپاره لومړنی Step یا قدم دی یعنې د ټولو هغو حسابونو او راکړو ورکړو خلاصه ده کوم چې لومړی په ژورنال کې ثبت شوي دي او بیا په لیجر کې ثبت شوي دي. ازمايننتي بیلابنس په حقیقت کې د لیجر حسابونو د دیبیت او کریډیټ له بیلابنسونو څخه جوړېږي ترڅو د لیجر حسابونو ریاضیکي غلطې وڅیړي چې آیا دغه لیجر حسابونه کوم ریاضیکي تیروتنه لري او که نه. ځکه چې په یو کاروبار کې په سلگونه مالي راکړې ورکړې صورت نیسي نو کیدای شي چې د محاسب نه کومه ریاضیکي تیروتنه شوی وي او څوک پرې خبر نه وي، نو د ازمايننتي بیلابنس پواسطه دغه تیروتنه په گوته کيږي. یعنې په ازمايننتي بیلابنس کې مونږ د ټولو لیجر حسابونو ازمايننت کوو او د هغوي خلاصه (Summarization) لیکو. ځکه خو ورته ازمايننتي بیلابنس وايي. که چیرې په (Trial Balance) یا ازمايننتي بیلابنس کې د دیبیت او کریډیټ دواړه خواوې سره مساوي شي نو دا پدې معنی ده چې مونږ د لیجر حسابونو په جوړولو کې کومه تیروتنه نده کړې او لیجر اکونټونه مو بلکل صحیح او درست جوړ کړي، خو که داسې ونه شول یعنې په ازمايننتي بیلابنس کې د دواړو خواوو (دیبیټ او کریډیټ) مجموعې سره مساوي نه شي او تفاوت پکې راشي نو دا پدې معنی ده چې مونږ د لیجر حسابونو په جوړولو کې تیروتنه کړې ده او باید هغه اصلاح شي.

په لیجر کې چې مونږ (b/d) یا Balance brought down لیکلی دغه مقدار را اخلو که ډیبیت برخه کې وو نو د ازمایینې بیلانس په ډیبیت کې یې لیکو او که کریډیت بیلانس یې درلود نو دا بیا د ازمایینې بیلانس په کریډیت برخه کې لیکو او په آخره کې د ډیبیت برخې مجموعه هم پیدا کوو او د کریډیت برخې هم پیدا کوو او د دواړو خواوو مجموعه باید چې سره مساوي او یو شان وي، که نه وي نو حتمن په لیجر کې تیروتنه شوې ده.

په ازمایینې بیلانس کې د ثبت کولو دوهمه طریقه:

په لیجر حسابونو کې C/d یا carry down ته مراجعه کوو که چیرې په لیجر اکونټ کې c/d د ډیبیت برخه کې لیکل شوی وو نو ددې برعکس دغه مقدار د ازمایینې بیلانس په کریډیت برخه کې لیکو او که په لیجر حساب کې c/d په کریډیت برخه کې لیکل شوی وو نو دغه د c/d مقدار را اخلو او د ازمایینې بیلانس د ډیبیت په برخه کې لیکو او په آخره کې د ډیبیت برخې مجموعه هم پیدا کوو او د کریډیت برخې هم پیدا کوو او د دواړو خواوو مجموعه باید چې سره مساوي او یو شان وي، که نه نو مونږ حتمن په لیجر کې تیروتنه کړې ده.

د ازمایینې بیلانس (Trial Balance) بیلگه :

Trial balance of XXX

As of (Date)

Name of the account	L.F	Debit Balance	Credit Balance
XXXX		XXX	
XXX			XXX
		Total	Total

په ازماينستي بيلانس کې هم څلور شيان شامل دي (د حساب يا اکونټ نوم، د ليجر حساب شميره، ډيبيټ بيلانس او کريډيټ بيلانس).

هرکله چې د يو کمپني يا کاروبار لپاره ازماينستي بيلانس جوړوو نو لومړی په سر کې د همغه کمپني نوم لیکو او بيا لاندي برخه کې تاريخ لیکو. اکثره کاروبارونه د مياشتې په آخره کې ازماينستي بيلانس جوړوي نو بايد د مياشتې آخري نيټه د (Date) په برخه کې وليکل شي.

لومړنی کالم مونږ ته د (Account) يا حساب نوم بنايي يعني دلته د هغه حساب نوم لیکو کوم چې په Trial Balance کې ثبت کيږي که ډيبيټ بيلانس يې درلود نو مقدار يې په ډيبيټ برخه کې لیکو او که کريډيټ بيلانس ولري نو د کريډيټ په برخه کې يې ثبت کوو.

دوهم کالم کې د ليجر حساب شميره ليکل کيږي لکه څنگه چې په پورته مثالونو کې د (Cash A/C) يا نغده ليجر حساب شميره (1) دی او د پانگې د ليجر شميره (2) دی.

دریم کالم د ډيبيټ بيلانس کالم دی يعني کوم حساب چې ډيبيټ بيلانس ولري د هغې مبلغ دلته په دریم کالم کې ثبت کيږي.

او څلورم کالم د کريډيټ بيلانس کالم دی او کوم حسابونه چې کريډيټ بيلانس ولري د هغې مبلغ دلته ثبت کيږي.

په آخره کې د دواړو خواوو (ډيبيټ او کريډيټ) مجموعه پيدا کيږي او پام مو وي چې د دواړو خواوو مجموعه باد سره مساوي وي که مساوي نه شو نو بايد چې ليجر حسابونه يو ځل بيا وکتل شي ترڅو دا معلوم شي چې تيروتنه کوم ځای کې شوي ده او له اصلاح کيدو څخه وروسته بيا ازماينستي بيلانس جوړ کړی.

اوس راځو د پورته ليجر حسابونه په ازماينستي بيلانس کې ثبت کوو او له هغې نه وروسته د نوموړي کاروبار لپاره مالي راپورونه جوړوو.

Trial balance of Ziva Pvt.Ltd

As of (May 31st 2020)

Name of the account	L.F	Debit Balance	Credit Balance
Cash A/C		464200 Af	
Purchase A/C		20000 Af	
Machinery A/C		80000 Af	
Omid A/C		25000 Af	
Computer A/C		10000 Af	
Rent A/C		5000 Af	
Discount Allowed A/C		1000 Af	
Capital A/C			500000 Af
Sales A/C			60000 Af
Commission A/C			3000 Af
Interest A/C			5000 Af
Service Revenue A/C			6700 Af
Discount Received A/C			500 Af
Bank Loan A/C			20000 Af
Account Payable A/C			10000 Af
		605200 Af	605200 Af

لکه څنگه چې تاسې ولیدل په پورتنی ازمایښتي بیلانس کې د Debit Balance او Credit Balance دواړو مجموعي سره مساوي دي، نو دا په دې معنی ده چې مونږ د لیجر حسابونو په جوړولو کې هېڅ تیروتنه نده کړې.

بلاخره ددې وخت رارسیدلی دی چې د نوموړي کاروبار لپاره (Final Accounts) یا آخري دوه راپورونه Income Statement او Balance Sheet جوړ کړو چې دواړه د همدې ازمایښتي بیلانس نه جوړیږي خو لومړی باید تاسې Income Statement او Balance Sheet وپېژنی.

Final Accounts

هغه آخري مالي راپورونه دي کوم چي معمولاً د کال په آخر کي د محاسبينو لخوا د يو کاروبار لپاره جوړيږي تر څو د کاروبار يا تصدی گټه او تاوان معلوم شي او هم د کاروبار مالي حالت معلوم شي.

Final Accounts لاندې برخي لري چي هر يو يي په تفصيل سره تر بحث لاندې نيول شوي دي:

Income Statement يا د گټي او تاوان راپور

نوموړی راپور داسي يو مالي راپور دی په کوم کي چي ټول عوايد او مصارف شامل دي او دا راپور مونږ ته دا رابنايي چي کاروبار يا تصدی په نوموړي مالي دوره کي گټه کړي که تاوان. نوموړي راپور ته بيلابيل نومونه اخلي لکه Profit and Loss Account، د عايد او مصرف راپور او داسي نور...

په Income Statement کي معمولاً غير مستقيم عوايد او غير مستقيم مصارف ثبت کيږي او مستقيم مصارف او مستقيم عوايد يو بل مالي راپور ته انتقاليري چي هغي ته Trading Account وايي.

خو دلته مونږ يوازي په Income Statement او Balance Sheet باندې بحث کوو.

لکه څنگه چي مخکي په تعريف کي ويل شوی دی چي په Income Statement کي عوايد او مصارف تر بحث لاندې نيول کيږي نو دلته لاندې حالتونه موجود دي:

$$\text{Revenues} > \text{Expenses} = \text{Profit} \quad \blacksquare$$

يعني که د کاروبار عوايد د مصارفو څخه زيات وي نو دا پدې معنی ده چي کاروبار په نوموړي مالي دوره کي گټه کړيده.

$$\text{Revenues} < \text{Expenses} = \text{Loss} \quad \blacksquare$$

دا پدې معنی ده چي د کاروبار عوايد د مصارفو څخه کم دي. يعني کاروبار په نوموړي مالي دوره کي له تاوان سره مخ شوی او تاوان يي کړی دی.

د Income Statement د جوړولو طريقه :

په ازماينستي بيلانس کي چي څومره عوايد او مصارف موجود وي دا ټول د عايد او مصرف راپور ته انتقالوو او هلته يي ثبت کوو.

لومړی ټول عوايد په ترتيب سره ليکو بيا يي سره جمع کوو له هغي نه وروسته ټول مصارف په ترتيب سره ليکو او بيا يي سره جمع کوو او په پای کي ټول مصارف د مجموعي عوايدو نه منفي کوو که ځواب يي مثبت راغی نو دا پدې معنی ده چي کاروبار گټه کړي ده چي ديتته بيا Net Profit يا خالصه گټه وايي.

او که چيري ځواب يي منفي راغی نو دا پدې معنی ده چي کاروبار تاوان کړی چي ديتته Loss وايي.

دغه گټه چي لاسته راځي که د کاروبار مالک يا د کاروبار مالکين يي بيرته کاروبار کي بند کړي نو ديتته بيا Retained Earnings يا نا توزیع شوي گټه وايي چي دا بيا د کاروبار د پانگي سره جمع کيږي.

او که چیرې دغه گټه د کاروبار مالک یا مالکین واخلې او د کاروبار نه یې اوباسې او له خپلې شخصي پانگې سره یې جمع کړي نو دینته بیا Dividend یا توزیع شوي گټه وایي.

د Income Statement یا د گټې او تاوان راپور بیلگه :

Income Statement of XXXX

Revenues:	
(1) XXXXX	
(2) XXXXX	
(3) XXXXX	
(n) XXXXX	
Total Revenues:	XXXXX
Expenses:	
(1) XXXXX	
(2) XXXXX	
(3) XXXXX	
(n) XXXXX	
Total Expenses:	XXXXX
Revenues – Expenses	XXXXX
Net Profit/Loss	XXXXX

لکه څنگه چې مو مخکې په تعریف کې ولیده هر کاروبار یا سازمان یا هم تصدی خپل د گټې او تاوان راپور د مالي کال په آخره کې جوړوي. خو دا بیا ټولو کاروبارونو کې یوشان نه وي نو کیدای شي چې یو کاروبار یې د آخري میاشتې نه مخکې جوړه کړي.

د عاید او مصرف دراپور شکل یا Format مو مخکې تشریح کړی او اوس راځو د پورتنی ازمایښتي بیلانس نه لومړی Income Statement جوړوو او له هغې نه وروسته بیا Balance Sheet جوړوو.

Income Statement of Ziva Pvt.Ltd
For the year ended (May 31st 2020)

Revenues:	
(1) Sales	60000 Af
(2) Commission	3000 Af
(3) Interest	5000 Af
(4) Service Revenue	6700 Af
(5) Discount	<u>500 Af</u>
Total Revenues:	<u>75200 Af</u>
Expenses:	
(1) Rent	5000 Af
(2) Discount	1000 Af
Total Expenses:	<u>6000 Af</u>
 75200 – 6000 = 69200 Af	
Net Profit	<u>69200 Af</u>

نو لکه څنگه چې تاسې ولیده نوموړی کاروبار گټه کړیده ځکه چې عواید یې له مصارفو څخه زیات دي. دغه گټه بیا په Balance Sheet کې له پانگې سره جمع کوو. دا د Income Statement ترټولو آسانه او ساده شکل دی خو تاسې کولای شئ چې په مختلفو کتابونو یا انټرنیټ کې د نوموړي راپور لپاره مختلف شکلونه پیدا کړئ او زده یې کړئ. اوس راځو د نوموړي کاروبار لپاره بیلانس شپېټ جوړوو.

Balance Sheet

هغه مالي راپور دی چې د یوې مالي دورې په پای کې د یو کاروبار یا تصدی مالي حالت مونږ ته بیانوي. په بیلانس شپېټ کې معمولاً شتمني، پانگه او قرضونه ثبت کیږي.

د محاسبې هغه مساوات (Assets = Liabilities + Owner equities) چې په لومړنیو عنوانونو کې تاسې ولوست هغه مساوات دلته په بیلانس شپېټ کې باید صدق وکړي یعنی د شتمنیو مجموعه چې څومره راځي هغه باید د خپلې پانگې او قرضونو له مجموعې سره مساوي وي.

د بیلانس شیت راپور د جوړولو طریقه:

لومړی ټول شتمني (ثابت او جاري شتمنی) په ترتیب سره لیکو او بیا یې سره جمع کوو او مجموعه یې لیکو. له هغې نه وروسته ټول قرضونه (Liability) په ترتیب سره لیکو او بیا یې سره جمع کوو، له هغې نه وروسته په آخرنی برخه کې پانګه لیکو او له پانګې سره ناتوزیع شوي ګټه یا (Retained Earning) کوم چې په Income Statement کې یې لرو جمع کوو بیا دغه مجموعه د قرضونو له مجموعې سره جمع کوو. او باید د شتمنیو مجموعه د قرضونو او پانګې له مجموعې سره مساوي وي ترڅو د محاسبې مساوات صدق وکړي.

د بیلانس شیت شکل یا Format:

Balance Sheet of XXXX For the year ended (Date)

Assets:	
Current Assets:	
(1) XXXX	
(n) XXXX	
Total Current assets	XXXX
Fixed Assets:	
(1) XXXX	
(n) XXXX	
Total Fixed Assets	XXXX
Total Assets	XXXX
Liabilities:	
(1) XXXX	
(n) XXXX	
Total Liabilities	XXXX
Owner equities:	
(1) Contributed Capital XXXX	
(2) Retained Earnings XXXX	
Total Owner equities	XXX
Total Liabilities and Owner equities	XXXX

پورتنی فارمې د بیلانس شیت لپاره تر ټولو آسانه او ساده شکل دی خو تاسې کولای شئ چې په مختلفو کتابونو او انټرنیټ کې مختلف شکلونه پیدا کړئ او زده یې کړئ.

Balance Sheet of Ziva Pvt.Ltd

For the year ended (May 31st 2020)

Assets:		
Current Assets:		
(1) Cash	464200 Af	
(2) Purchase	20000 Af	
(3) Account receivable (Omid)	<u>25000 Af</u>	
Total Current Assets		<u>509200</u>
Fixed Assets:		
(1) Machinery	80000 Af	
(2) Computer	<u>10000 Af</u>	
Total Fixed Assets		<u>90000 Af</u>
Total Assets		<u><u>599200 Af</u></u>
Liabilities:		
(1) Bank Loan	20000 Af	
(2) Account Payable	10000 Af	
Total Liabilities	<u>30000 Af</u>	
Owner Equities:		
(1) Capital	500000 Af	
(2) Retained Earnings	<u>69200 Af</u>	
Total Owner Equities	<u>569200 Af</u>	
Total Owner equities and Liabilities		<u><u>599200 Af</u></u>

لکه څنگه چې تاسې ولیده په پورتنی بیلانس شپټ کې د زیوا کمپنی ټوله شتمني **599200 Af** ده او لکه څنگه چې مو مخکې ویلي وو دغه شتمني له دوه برخو یعنی خپلنی پانګې او پردی پانګې څخه رامنځ ته کيږي نو دلته هم د خپلنی پانګې او پردی پانګې مجموعې د شتمنیو له مجموعې سره برابره ده.

د نغدي جریان راپور يا Cash Flow Statement

نغده په یو کاروبار کې ډیر مهم رول لري مثلاً کله چې یو شخص کاروبار شروع کوي نو په اول سر کې ځینې لومړني مصارف سرته رسوي لکه د یو کاروبار قانوني کول، د کاروبار لپاره ماشینري یا سامان آلات اخیستل، همدارنگه د تولیداتو او خدماتو د سرته رسولو لپاره د خامو موادو اخیستل او د کارګرو استخدامول او داسې نور... چې ددې ټولو مصارفو تادیه یو اندازه نغدو پیسو ته اړتیا لري.

د نغدي جریان راپور یو مالي راپور دی او مونږ ته دا رابنایي چې څنگه یو کمپنی د یو مالي دورې په جریان کې نغدي پیسې ترلاسه کړي او څنگه یې په مصرف رسولي. یعنی دا راپور مونږ ته د نغدو راتګ (Cash inflow) او بیرته تګ (Cash outflow) بنایي د یو مالي دورې په جریان کې، Cash Inflow ته Cash Receipt او Cash outflow ته Cash Payment هم وايي. دلته د Cash نه هدف نغدي او یا د نغدو معادل دی. د نغدي جریان په یو کاروبار کې په دريو کټګوريو کې صورت نیسي چې عبارت دي له:

❖ Cash flow from operating activities (CFOA):

دلته په عملیاتي چارو کې د نغدي جریان څیرل کيږي یعنی په Income Statement کې چې کوم عناصر شتون لري (عوايد او مصارف) په هغې کې د نغدي جریان بنودل کيږي او په لنډه توګه یې داسې ویلای شو چې عوايد (Cash inflow) دی او مصارف (Cash outflow) دی. مثلاً که چیرې کاروبار کومې ادارې یا شخص ته خدمات سرته رسولی وي او له هغې څخه یې عوايد لاسته راوړي وي نو دا د کاروبار لپاره (Cash inflow from operating activity) ده خو که چیرې کاروبار د خپلو فعالیتونو لپاره مصارف سرته رسولی وي لکه د برق بیل، د تعمیر کرایه، د کارګرو مزد او داسې نور... نو دا د کاروبار لپاره (Cash outflow from operating activity) ده.

❖ Cash flow from investing activities (CFIA):

په دې برخه کې د محاسبې د مساواتو چپ طرف یعنی په شتمنیو کې د نغدي جریان څیرل کيږي. که چیرې کاروبار یو پایه کمپیوټر په نغدو خرڅ کړي نو کاروبار ته نغدي پیسې په لاس ورځي نو دا د کاروبار لپاره (Cash inflow from investing activity) ده خو که چیرې کاروبار یو پایه کمپیوټر یا موټر واخلي نو کاروبار پیسې مصرفوي چې دا د کاروبار لپاره (Cash outflow from investing activity) ده.

❖ Cash flow from financing activity (CFFA):

پدې برخه کې د محاسبې د مساواتو بني طرف ته پروت عناصرو (Owner equity, liability) کې د نغدي جریان څیرل کيږي. مثلاً که د کاروبار په جریان کې د کاروبار مالک نور پانګه کاروبار ته راوړي نو دینته (Cash inflow from financing activity) وايي خو که چیرې د کاروبار کوم شریک (سهم لرونکی) د کاروبار څخه خپل سهم واخلي او ووايي چې نور نه غواړي چې شراکت مخ ته بوځي نو دینته (Cash outflow from financing activity) وايي. اوس تاسې

بايد پدې پوه شى چې كوم ترانزكشن يا كوم راكړه وركړه د پورته كټگوريو څخه په كوم كټگوري كې ثبت كيږي.

د نغدي جريان راپور د جوړولو اهداف

- په كاروبار كې د نغدو پيسو د حالت تحليل
- د نغدو پيسو لپاره لنډ مهاله پلان گذاري او مديريت
- د نقديت ارزيايي
- د مختلفو فعاليتونو څخه د نغدي د جريان تحليل
- د پاليسيو په جوړولو كې له مونږ سره مرسته كوي

د Cash Flow statement فارمت يا شكل:

XXXXXX company

Cash flow statement for the year ending (Date)

Particulars	Amount	Amount
Cash flow from operating activity:		
Cash receipts	XXXX	
Cash Payment	(XXXX)	
Cash from operations before tax	(XXXX)	
Net cash generated from operating activity		XXXX
Cash flow from investing activity:		
Cash receipts	XXXX	
Cash Payment	(XXXX)	
Net cash used in investing activity		XXXX
Cash flow from financing activity:		
Cash receipts	XXXX	
Cash payment	(XXXX)	
Net cash used in financing activity		XXXX
Net increase/decrease in cash and cash equivalent		XXXX

د نغدي جريان راپور Cash Flow Statement د جوړولو طريقه:

د نغدي جريان راپور د جوړولو لپاره مونږ بايد Balance Sheet او Income Statement ولرو. هره برخه كې چې د نغدي جريان ثبت كوو لومړى ټول د نغدي راتگ (Cash receipt) ليكو او بيا له هغې نه ټول د نغدي تگ (Cash payment) منفي كوو. په آخره كې كه ځواب مثبت راغى نو هغې ته Net increase in cash ليكو او كه منفي راغى نو بيا ورته Net decrease in cash ليكو.

اوس راءو د يو مثال په نظر كي نيولو سره د يو كاروبار لپاره د نغدي جريان راپور Cash flow statement جوړوو.

Example: The following summary cash account has been extracted from the company's accounting records:

Summary of cash account

	Dr	Cr
Balance at March.3.2019		35000 Af
Receipt from customers		37830 Af
Issue of shares		3000 Af
Sales of fixed assets		1280 Af
		77110 Af
Payment to suppliers	2047 Af	
Payment for fixed assets	2300 Af	
Payment for preliminary expenses	1150 Af	
Wages and salaries	6900 Af	
Taxation	2430 Af	
Dividends	8000 Af	
Repayment of bank loan	2500 Af	(25327) Af
Balance at February.31.2020		51783 Af

Prepare the cash flow statement of this company Hills Ltd. For the year ended 31st February 2020.

The company does not have cash equivalents.

Hills Ltd

Cash flow statement for the year ending 31st February 2020

Particulars	Details	Amount
Cash Flow from Operating Activity:		
Receipt from customers	37830 Af	
Payment to supplier	(2047)	
Payment for preliminary expenses	(1150 Af)	
Payment for wages and salaries	<u>(6900 Af)</u>	
Cash for operation before tax	27733 Af	
(-) Tax paid	(2430 Af)	
Net cash generated from operating activity		25303 Af
Cash Flow from Investing Activity:		
Sales of fixed assets	1280 Af	
Purchase of fixed assets	<u>(2300 Af)</u>	
Net cash used in investing activity		(1020 Af)
Cash Flow from Financing Activity:		
Issue of shares	3000 Af	
Dividends paid	(8000 Af)	
Repayment of bank loan	<u>(2500 Af)</u>	
Net cash used in financing activity		(7500 Af)
Net increase in cash and equivalents		16783 Af
Add:		
Cash and cash equivalents as on March.3.2019		35000 Af
Cash and cash equivalents as on Feb/31/2020		51783 Af

پورتنتی مثال یو ډیر ساده او آسانه مثال دی چې د Hills کمپنی د بیلانس شیت او Income Statement خلاصه ده او مونږ صرف دغه ټول معلومات په Cash Flow کې ثبت کړل. د March د میاشتې په دریمه نیټه له کمپنی سره 35000 افغانی له مخکې نه موجود وو. او یو کال وروسته یعنی د February د میاشتې په یو ډیر شمه نیټه د کمپنی د نغدې بیلانس 51783 افغانی وو،

دا د نغدې جریان لپاره تر ټولو آسانه او ساده فرمېټ یا شکل وو او پورتنتی مثال هم ډیر ساده مثال وو خو تاسې کولای شئ چې په مختلفو کتابونو او انټرنیټ کې د Cash Flow لپاره مختلف شکلونه او مثالونه پیدا کړئ.

Statement of stockholder's equity

دا يو مالي راپور دی چې يو کمپنی يې د خپل بيلانس شپېت ديوي برخې په توگه نشروي. دا راپور مونږ ته د يو کمپنی د سهم لرونکو د سهمونو د ارزښت بنودنه کوي او د هر سهم په ارزښت کې تغيرات په گوته کوي.

سهم: هغه سند ته ويل کيږي چې د هغې په ترلاسه کولو سره يو شخص د سهامې شرکت سره په گټه او توان کې شريک کيږي د سهامې شرکت د تأسيس کيدو په وخت کې د ټولو سهمونو شمير او د هر سهم اسمي قيمت معلوم وي چې په مالي بازار کې د خرڅلاو په نتيجه کې سهامې شرکت پيښې لاسته راوړي. د تجارتي سندونو په هکله به په راتلونکو عنوانونو کې پوره معلومات ترلاسه کړئ.

هرکله چې د شتمنيو نه ټول پردی پانگه منفي شي نو خپلنی پانگه يا Equity لاسته راځي:

Assets – Liability = Equity

معمولاً سهامې شرکتونه چې کله و غواړي پيښې لاسته راوړي نو دوي اسهام (Shares) بازار ته د خرڅلاو لپاره وړاندې کوي چې دپته Common stock or Unit of ownership هم وايي، يعنې ددې اسنادو په اخيستلو سره يو شخص د سهامې شرکت شريک (مالک) گرځي.

Stockholder's equity دوه برخې لري:

Capital stock يا د يو کمپنی د ټولو سهمونو معين ارزښت:

پدې کې Beginning capital stock د نشر شويو سهمونو (Issuance of Capital stock) له ارزښت سره جمع کيږي او د نشر شويو سهمونو له اخيستلو (Repurchase of cap.stock or Treasury stock) څخه منفي کيږي او کوم حاصل چې لاسته راځي هغې ته Ending Capital Stock وايي.

Capital stock: Beginning capital stock + issuance of capital stock – Repurchase of capital stock = Ending capital stock

Retained Earnings يا نا توزيع شوي گټه:

پدې برخه کې هم Beginning retained earnings د خالص عايدو (Net Income) سره جمع کيږي يا خالص توان (Net Loss) ورڅخه منفي کيږي بيا توزيع شوي گټه (Dividend) ورڅخه منفي کيږي او کوم حاصل چې لاسته راځي هغې ته Ending Retained Earnings وايي.

Retained Earnings: Beginning retained earnings + Net income/ – Net Loss – Dividends = Ending Retained Earnings.

Capital stock چې کله زیاتیري دا پدې معنی ده چې خلک د سهامی شرکت په اسهامو کې پانگه اچوونه کوي چې دې سره سهامی شرکت ته زیاته پانگه په لاس ورځي.

Capital Stock چې کمیري دا پدې معنی ده چې سهامی شرکت د خلکو یا پانگوالو نه خپل د سهم اسناد بیرته اخلي او په بدل کې هغوي ته هغه مقدار پیسې ورکوي کوم چې د سهم په سند لیکل شوی وي.

:Preferred stock

دا د سهامی شرکت هغه اسهام دي چې سهامی شرکت یې د پانگې د ترلاسه کولو لپاره نشر ته سپاري او هر هغه څوک چې پدې ډول اسهامو کې پانگه اچوونه کوي هغه د سهامی شرکت شریک (مالک) ګرځي دا اسهام د Common stock په نسبت قیمتته دي او ګټې یې هم د Common stock په نسبت زیات دي. مثلاً کله چې کاروبار ګټه کوي نو تر ټولو لومړی د Preferred stock لرونکي ته خپله برخه ورکول کیري همدارنګه نورې ګټې هم لري.

:Additional Paid in Capital (APIC)

APIC د هر سهم د اصلي قیمت او د بازار د قیمت ترمنځ تفاوت ته ویل کیري. یعنی د سهم د هغه قیمت چې پانگوال ورته آماده دي چې تادیه یې کړي او د اصلي قیمت تفاوت ته APIC ویل کیري.

مثال:

On January 31st 2020 Sydney corporation has \$2000 in common stock, \$3400 in preferred stock, and \$5600 in Additional paid in capital. Additionally, they have \$2200 in treasury stock and finally \$4700 in Retained Earnings.

How much should Sydney report for stockholder's equity?

په پورته مثال کې د **Stockholder's equity** د محاسبه کولو لپاره لنډه طریقه:

Common stock + Preferred stock + APIC + Retained earnings – Dividends –
Treasury stock or repurchase of stock = Stockholder's Equity

Common stock = \$2000, Preferred stock = \$3400, APIC = \$5600

Retained Earnings = \$4700, Treasury stock or TS = \$2200

Stockholder's equity = Common stock + Preferred stock + APIC + RE – TS

Stockholder's equity = \$2000 + \$3400 + \$5600 + \$4700 - \$2200 = \$13500

Stockholder's Equity = \$13500

Sydney Corporation
Statement of stockholder's Equity
For the month ended January 31st 2020

	Common Stock	\$2000
Add:	Preferred Stock	\$3400
Add:	Additional Paid in Capital	\$5600
Add:	Retained Earnings	\$4700
Less:	Treasury Stock	(\$2200)
		<hr/>
	Total Stockholder's Equity	<u>\$13500</u>

دا د **Stockholder's Equity** ترتولو آسانه او ساده شکل او د حل طریقه ده خو تاسې کولی شئ چې په مختلفو کتابونو او انټرنیټ کې د دې راپور لپاره مختلف حل لارې او شکلونه پیدا کړئ او زده یې کړئ.

مالي سندونه يا Financial Securities

مالي سندونه هغه سندونو ته ویل کیږي چې د هغې په پیروندو سره یو شخص د یو سهامی شرکت یا کوم بل مالي ادارې سره په کاروبار کې شریک کیږي او یا هم سهامی شرکت یا بله مالي اداره لږې شخص څخه پورې کیږي. د سهامی شرکت د تاسیس کېدو په وخت کې د ټولو سهمونو شمیر او د هر سهم اسمی قیمت معلوم وي.

مالي سندونه معمولاً دوه حالتونه لري:

- د ملکیت حالت
- د پور حالت

مالي سندونه بیلابیل ډولونه لري چې ترتولو مهم یې په لاندې ډول دي:

Shares ونډه (سهم):

ونډه (سهم) هغه مالي سند ته ویل کیږي چې د سهامی شرکتونو له لوري د تمویل د منبع په توګه ترې استفاده کیږي، یعنې سهامی شرکتونه یې د پانګې د لاسته راوړلو لپاره نشر ته سپاري. دا مالي سند د لاندې خصوصیاتو لرونکی دی:

لومړی: د سهم درلودونکی د سهامی شرکت سره په گټه او تاوان کې شریک کیږي.

دوهم: هر سهم لرونکی د سهامی شرکت نه د خپلې سرمایې یا خپل د سهم په اندازه د گټې او تاوان مستحق دی.

دریم: هر سهم دوه قیمتونه لري چې یو ته یې اسمي قیمت (Nominal Value) ویل کیږي او بل ته یې د بازار قیمت (Market Value) ویل کیږي.

څلورم: د سهم لرونکي ته د سهامی شرکت له لوري هیڅ ډول سود نه ورکول کیږي.

پنځم: د سهم درلودونکی په مالي بازار کې د سهم د خرڅلاو له لارې په آسانی سره کولی شي چې خپلې پیسې بیرته لاسته راوړي.

Bond یا د قرضي سند:

Bond هم د سهم په څیر د قرضي یو مالي سند دی چې یوازې د سهامی شرکتونو له لوري نشر کیږي. سهامی شرکتونه یې د اړتیا په وخت کې د پانګې د ترلاسه کولو لپاره مالي بازار ته د خرڅلاو لپاره وړاندې کوي. بانډ لاندې خصوصیات لري:

لومړی: هر Bond خپل معلوم اسمي قیمت لري چې د سند د پاسه لیکل شوی وي.

دوهم: هر Bond د سود معلوم نرخ لري.

دریم: هر Bond خپل معلوم وخت لري چې ددې وخت د پوره کیدو څخه وروسته د دغه سند درلودونکی کولی شي چې د سهامی شرکت نه خپل اصلي پیسې د سود سره بیرته لاسته راوړي.

څلورم: د Bond درلودونکی د سهامی شرکت سره په گټه او تاوان کې نه شریک کیږي، بلکې د سهامی شرکت ورته د معلوم وخت د پوره کیدو څخه وروسته یو اندازه سود ورکوي.

Treasury Bill:

دا هم د Bond په څیر د قرضي یو مالي سند دی معمولاً د امریکا د متحده ایالاتو او همدارنگه د یو شمیر نورو هیوادونو د مرکزي بانک له لوري نشریږي. Treasury Bill هم لاندې خصوصیات لري:

لومړی: مرکزي بانک لدې سند څخه د پولې پالیسي د یوې وسیلې په توګه استفاده کوي.

دوهم: دغه سند د قرضي یو لنډ مهاله سند دی او ددې سند درلودونکی کولی شي چې د یو کال په جریان کې خپلې پیسې بیرته لاسته راوړي.

دریم: د امریکا د متحده ایالاتو نه پرته د نورو هیوادونو د مرکزي بانکونو له لوري هم دغه سند نشریږي خو په مختلفو نومونو.

:Common Stock

دا هم د ونډې اسهام دي چې په سهامې شرکت کې ددې سند لرونکي د ملکیت حالت بنایي. دې اسنادو ته Unit of Ownership هم وايي او په UK يا برتانيا کې ورته Ordinary Shares وايي او خصوصيات يې په لاندې ډول دي:

لومړی: ددې سند درلودونکی کولی شي چې د رئیس په ټاکلو کې رایه وکړي يا خپل ځان د کمپنۍ ریاست ته کاندید کړي.

دوهم: ددې سند لرونکی د خپلې ونډې په اندازه د پور د ادا کولو مسؤلیت لري.

دریم: ددې سند لرونکی حق لري چې توزیع شوي گټه لاسته راوړي خو دا گټه به ثابت نه وي.

څلورم: ددې سند درلودونکی کولی شي چې خپل ونډه په بل چا وپلوري.

دا او دیته ورته نور مالي سندونه هم شته چې تاسې يې کولی شئ په مختلفو کتابونو او انټرنیټ کې پیدا کړئ.

د نغدي کتاب Cash Book

د نغدي کتاب یو داسې کتاب دی چې په هغې کې یواځې د نغدي مربوط ټولې مالي راکړې ورکړې ثبت کیږي لکه رسید او تادیه یا Receipt and Payment.

په کاروبار کې تقریباً 90% معاملات په نغدو صورت نیسي همدارنگه تاسې مخکې په ژورنال کې ولید چې د نغدي مربوط راکړې ورکړې ډیر تر سترگو کیږي نو محاسب دا مناسب گڼي چې د نغدي لپاره یو بیل کتاب یا یو بیل حساب جوړ کړي او د نغدي مربوط ټول Transactions پکې ثبت کړي. همدارنگه د وخت په تیریدو سره په کاروبارونو کې کاروباري راکړې ورکړې یا Business Transaction زیاتیري نو د هغې ثبت کول یوازې په ژورنال کې د قناعت وړ نه دی نو ځکه دې ته ضرورت لیدل کیږي چې د نغدي په نوم یو بیل کتاب ثبت شي. Cash Book چې کله جوړیږي نو بلکل د لیجر د Cash A/C غونډې جوړیږي خو یوازینی توپیر یې دادی چې د Cash A/C پر ځای ورته د Cash Book نوم اخیستل کیږي.

نوټ: یو محاسب د Cash Book د جوړولو څخه وروسته باید په لیجر کې د نغده حساب یا بانک حساب جوړ نه کړي او نه باید د نغدي مربوط کوم معامله په ژورنال کې ثبت کړي.

Cash Book یا د نغدي کتاب مختلف ډولونه لري چې مهم یې په لاندې ډول دي:

- ❖ Simple Cash Book or Single Column Cash Book.
- ❖ Two Column Cash Book.
- ❖ Three Column Cash Book.

Single Column Cash Book

دا ډول د نغدي کتاب هغه وخت جوړېږي کله چې د نغدي مربوط راکړې ورکړې زيات وي. په Single Column Cash Book کې يواځې د نغدي مربوط راکړې ورکړې ثبت کېږي او دوه اړخونه يعنې Debit او Credit پکې شتون لري چې د ډيبیټ برخه يې د Receipt برخه ده او د کريدیت برخه يې د Payment برخه ده. د Receipt معنی داده چې څومره نغده کاروبار لاسته راوړي او د Payment مطلب داده چې څومره تاديات کاروبار په نغدو کړي ده.

په Single Column Cash Book کې چې کله مونږ اقتصادي معاملات ثبت کړل بيا هغه لیجر ته انتقالوو خو دا په یاد ولری چې د Payment برخې مجموعه هميشه د Receipt برخې د مجموعې نه کم وي يعنې د Debit برخه هميشه زيات وي د Credit برخې نه.

د Single Column Cash Book شکل يا Format:

Books of XXXX

Dr

Cash Book

Cr

Date	Receipts	L.F	Amount	Date	Payments	L.F	Amount

لومړی مثال:

Enter the following transactions in a simple cash book of Alokozay.Ltd:

January/2018

January 1st: Started Business with cash 25000 Af.

January 3rd: Purchased building for cash 10000 Af.

January 5th: Purchased goods for cash 3000 Af.

January 8th: Paid advance salary in cash 1200 Af.

January 10th: Sold goods for cash 1800 Af.

January 15th: Cash deposited into Bank 5000 Af.

January 17th: interest received 300 Af.

January 21: Withdrawn cash for personal use 1100 Af.

January 25th: Paid insurance premium for cash 1400 Af.

January 30th: Paid to Mr. Khalid 450 Af.

January 31st: Bought office furniture 2100 Af.

Books of Alokozay.Ltd

Dr				Cash Book				Cr			
Date	Receipts	L.F	Amount	Date	Payments	L.F	Amount				
2018				2018							
January 1 st	To Capital A/C		25000 Af	January 3 rd	By Building A/C		10000 Af				
January 10 th	To Sales A/C		1800 Af	January 5 th	By Purchase A/C		3000 Af				
January 17 th	To Interest A/C		300 Af	January 8 th	By Prepaid Salary A/C		1200 Af				
				January 15 th	By Bank A/C		5000 Af				
				January 21 st	By Drawings A/C		1100 Af				
				January 25 th	By insurance A/C		1400 Af				
				January 30 th	By Mr. Khalid		450 Af				
				January 31 st	By Furniture A/C		2100 Af				
				January 31 st	By Balance C/d		2850 Af				
			<u>27100 Af</u>								
February 1st	Total To Balance B/d		2850 Af		Total		<u>27100 Af</u>				

دوهم مثال:

Enter the following transactions in the cash book of Gulabzada Pvt.Ltd. December 2017:

Dec 1st: Cash in hand 27500 Af.

Dec 5th: Received cash from Muhammad 12000 Af.

Dec 8th: Insurance paid 2000 Af.

Dec 10th: Purchased a furniture 6000 Af.

Dec 14th: Sold goods for cash 16500 Af.

Dec 18th: Purchased goods from Ali for cash 26000 Af.

Dec 22nd: Paid cash to Rehan 3200 Af.

Dec 25th: Sold goods to Khalid for cash 18700 Af.

Dec 28th: Cash deposited into Bank 5000 Af.

Dec 30th: Paid rent of the building 4000 Af.

Dec 31st: Paid salaries of employees 7000 Af.

په پورته مثال کې د Cash in hand موضوع لیکل شوی دی دا پدې معنی ده چې له کاروبار سره د پخوا نه یا د تیرې میاشتې نه دومره اندازه نغده موجوده ده او دا به د B/d په برخه کې ثبت کوو.

Books of Gulabzada Pvt.Ltd

Dr				Cash Book				Cr			
Date	Receipts	L.F	Amount	Date	Payments	L.F	Amount				
2017 Dec 1 st	To Balance B/d		27500 Af	2017 Dec 8 th	By Insurance A/C		2000 Af				
Dec 5 th	To Muhammad A/C		12000 Af	Dec 10 th	By Furniture A/C		6000 Af				
Dec 14 th	To Sales A/C		16500 Af	Dec 18 th	By Purchase A/C		26000 Af				
Dec 25 th	To Sales A/C		18700 Af	Dec 22 nd	By Rehan A/C		3200 Af				
				Dec 28 th	By Bank A/C		5000 Af				
				Dec 30 th	By Rent A/C		4000 Af				
				Dec 31 st	By Salaries A/C		7000 Af				
				Dec 31 st	By Balance C/d		21500 Af				
2018 January 1st	Total To Balance B/d		<u>74700 Af</u> <u>21500 Af</u>	Total			<u>74700 Af</u>				

کله چې په Cash Book کې ټولې راکړې ورکړې ثبت شوي د هغې نه وروسته هر حساب ته لیجر جوړیږي. که پورتنی مثال په نظر کې ونیسو نو پدې مثال کې د Cash او Balance b/d پرته نورو ټولو حسابونو ته لیجر اکونټ جوړیږي. او دا لیجر هم بلکل د هغه لیجر په شان جوړیږي کوم چې په تیرو عنوانونو کې تاسې ولوست.

In the books of Gulabzada Pvt.Ltd

Dr				Muhammad A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2017 Dec 31 st	To Balance C/d		12000 Af	2017 Dec 5 th	By Cash A/C		12000 Af				
	Total		<u>12000 Af</u>	Jan/1/18	Total By Balance b/d		<u>12000 Af</u> <u>12000 Af</u>				

In the books of Gulabzada Pvt.Ltd

Dr				Sales A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2017 Dec 31 st	To Balance C/d		35200 Af	2017 Dec 14 th Dec 25 th	By Cash A/C By Cash		16500 Af 18700 Af				
	Total		<u>35200 Af</u>	Jan/1/18	Total By Balance b/d		<u>35200 Af</u> 35200 Af				

In the books of Gulabzada Pvt.Ltd

Dr				Insurance A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2017 Dec 8 th	To Cash A/C		2000 Af	2017 Dec 31 st	By Balance c/d		2000 Af				
Jan/1/18	Total To Balance b/d		<u>2000 Af</u> 2000 Af		Total		<u>2000 Af</u>				

In the books of Gulabzada Pvt.Ltd

Dr				Furniture A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2017 Dec 10 th	To Cash A/C		6000 Af	2017 Dec 31 st	By Balance c/d		6000 Af				
Jan/1/18	Total To Balance b/d		<u>6000 Af</u> 6000 Af		Total		<u>6000 Af</u>				

In the books of Gulabzada Pvt.Ltd

Dr				Purchase A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2017 Dec 18 th	To Cash A/C		26000 Af	2017 Dec 31 st	By Balance c/d		26000 Af				
	Total		<u>26000 Af</u>		Total		<u>26000 Af</u>				
Jan/1/18	To Balance b/d		26000 Af								

In the books of Gulabzada Pvt.Ltd

Dr				Rehan A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2017 Dec 22 nd	To Cash A/C		3200 Af	2017 Dec 31 st	By Balance c/d		3200 Af				
	Total		<u>3200 Af</u>		Total		<u>3200 Af</u>				
Jan/1/18	To Balance b/d		3200 Af								

In the books of Gulabzada Pvt.Ltd

Dr				Bank A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2017 Dec 28 th	To Cash A/C		5000 Af	2017 Dec 31 st	By Balance c/d		5000 Af				
	Total		<u>5000 Af</u>		Total		<u>5000 Af</u>				
Jan/1/18	To Balance b/d		5000 Af								

In the books of Gulabzada Pvt.Ltd

Dr				Rent A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2017 Dec 30 th	To Cash A/C		4000 Af	2017 Dec 31 st	By Balance c/d		4000 Af				
	Total		<u>4000 Af</u>		Total		<u>4000 Af</u>				
Jan/1/18	To Balance b/d		4000 Af								

In the books of Gulabzada Pvt.Ltd

Dr				Salary A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2017 Dec 31 st	To Cash A/C		7000 Af	2017 Dec 31 st	By Balance c/d		7000 Af				
	Total		<u>7000 Af</u>		Total		<u>7000 Af</u>				
Jan/1/18	To Balance b/d		7000 Af								

Double Column Cash Book

Double Column Cash book ته Bank Column Cash Book هم وايي او دا ډول د نغدي کتاب هغه وخت جوړيږي چې کله د نغدي مربوط راکړو ورکړو ترڅنگ بانکي معاملات هم زيات وي نو بيا په Cash Book کې د Cash Column ترڅنگ د Bank Column هم جوړيږي. پدې ډول نغدي کتاب کې د نغدي مربوط معاملات په همغه پخواني شکل ثبت کيږي او د بانک مربوط معاملات او د ځينو نورو معاملاتو د ثبت په هکله لاندې ټکي په پام کې ولری:

په **Double Column Cash Book** کې د بانکي راکړو ورکړو او ځينو نورو اقتصادي معاملاتو د ثبت کولو طريقه:

Opening Balance

که چيرې په Transactions يا معاملاتو کې Opening Balance موجود وو يعنې کاروبار سره د پخوا نه يو اندازه نغدي پيسې او يا هم په بانک کې پيسې موجود وو نو داسې معاملات په Cash Book کې پدې ډول ثبت کوو:

که چيرې Opening Balance په نغده کې وو يعنې تصدی سره د تيرې مياشتې نه يا د تيرې مالي دورې نه نغدي پيسې موجود وو نو دغه Balance b/d به د ډيبيټ په برخه کې لیکو او مبلغ يې هم د نغده په کالم کې لیکو. خو که چيرې په معلوماتو کې ليکل شوي وو چې Cash in bank نو پدې صورت کې دغه Balance b/d بيا هم د ډيبيټ په برخه کې لیکو خو مبلغ يې د بانک په کالم کې لیکو.

که چيرې په Transaction کې له بانک حساب سره (Cr) په قوس کې کريډيټ ليکل شوی وو نو بيا Balance b/d په کريډيټ برخه کې لیکو.

Receipt of cheque

که چيرې کاروبار د کوم مشتري نه بانکي چیک ترلاسه کړي او په همغه ورځ دغه چیک بانک ته انتقال کړي نو دا ډول مالي معاملات د بانک په کالم کې ثبت کيږي خو که چيرې کاروبار دغه چیک په همغه ورځ بانک ته انتقال نکړي بلکې په سبا ورځ يا په کومه بله نيټه دغه چیک بانک ته انتقال کړي نو پدې صورت کې نوموړی Transaction د نغدي په کالم (Cash) کې ثبت کيږي.

Contra Entries

همغه ډول راکړو ورکړو ته ويل کيږي چې د هغې ثبت کول په يو وخت کې په دوه کالمونو کې صورت نيسي او دواړه حسابونه ترې متاثره کيږي، يعنې هم په بانک کالم کې تغير راځي او هم د نغدي په کالم کې تغير راځي. مثلاً که چيرې مونږ پيسې خپل بانکي حساب ته انتقالوو نو پدې صورت کې مونږ د نغدي په کتاب کې د بانک حساب ډيبيټ کوو او مبلغ يې د بانک په کالم کې لیکو خو داسې لیکو چې دغه زياتوالی د نغدي (To Cash A/C) له وجې راغلی. په مقابل کې يې د نغدي حساب کريډيټ کوو او مبلغ يې هم د نغدي په کالم کې لیکو خو داسې لیکو چې دغه کموالی د بانک (By Bank A/C) له وجې په نغده کې راغلی. او په آخره کې دې ډول معاملاتو ته د Payment او Receipt په برخه کې © کلیمه لیکو.

که چيرې داسې وشي چې کاروبار د خپل شخصي مصارفو لپاره پيسې له خپل بانکي حساب نه وباسي نو پدې صورت کې په ژورنال کې د Drawings اکونټ ډيبيټ کيده او د بانک حساب کريډيټ کيده نو دا ډول معاملات د نغدي په کتاب کې پدې طريقه ثبت کوو:

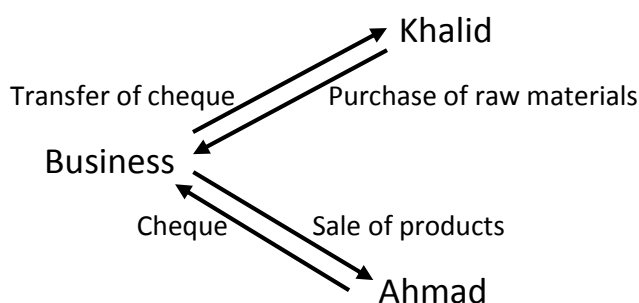
د کريډيټ په برخه کې د Drawings A/c لیکو او مبلغ يې د بانک په کالم کې لیکو خو داسې لیکو چې دغه کموالی په بانکي حساب کې د Drawings له وجې راغلی او بس. دا ډول معامله په Contra Entry کې نه ثبت کيږي ځکه چې يواځې په يو اکونټ کې تغير راځي.

Endorsement of cheque

کله چې یو کاروبار د مشتری نه بانکي چیک ترلاسه کوي او دغه چیک بانک ته نه انتقالوي بلکې دریم گري شخص یا ادارې ته د تادیې په خاطر ورکوي دپته Endorsement of cheque وایي.

مثلاً تصدی یا کاروبار د خالد نه خام مواد په قرضو خریداري کوي او بیا دغه خام مواد په خپل فابریکه یا دستگه کې تر پروسس کولو وروسته په تکمیل شویو اجناسو باندې بدلوي او په احمد یې خرڅوي، احمد د خریداري د تادیې لپاره کاروبار ته بانکي چیک ورکوي خو کاروبار دغه بانکي چیک بانک ته نه انتقالوي بلکې خالد ته یې سپاري ترڅو هغه د خامو موادو تادیه پرې وکړي چې دې عمل ته Endorsement of cheque وایي.

Endorsement of cheque

دا ډول اقتصادي معاملات د نغدي په کتاب کې د بانک په کالم کې نه ثبت کېږي بلکې د نغدي په کالم کې ثبت کېږي ځکه چې دغه چیک اصلاً بانک ته انتقال شوی نه دی. که له احمد نه چیک اخلو نو خپل نغده دبیېت کوو او مبلغ یې هم د نغدي په کالم کې لیکو خو داسې لیکو چې دغه زیاتوالی د (Ahmad A/C) له وجې راغلی. او کله چې دغه چیک بله ورځ خالد ته سپارو نو د نغدي په کتاب کې نغده کرېډیټ کوو او مبلغ یې هم د نغدي په کالم کې لیکو خو داسې لیکو چې دغه کموالی د خالد (Khalid A/C) له وجې راغلی.

Bank Charges

کله چې یو کاروبار په کوم بانک کې حساب پرانیزي نو د وخت په تیریدو سره دغه بانک هم یو اندازه پیسې د کاروبار له بانکي حساب نه د سود په شکل یا د نورو مصارفو په شکل اخلي. خو ځینې وخت بانکونه کاروبارونو ته یو اندازه پیسې د تخفیف په شکل او یا هم د سود په شکل ورکوي. دا ډول معاملات پدې طریقه د نغدي په کتاب کې ثبت کوو:

که چیرې بانک د کاروبار له بانکي حساب نه پیسې واخلي مثلاً سود یې اخیستی وي نو بیا په Cash Book کې د بانک حساب د کرېډیټ برخه کې لیکو او مبلغ یې هم د بانک په کالم کې لیکو خو داسې لیکو چې دغه کموالی د سود له وجې او یا د (Bank Charges) له وجې راغلی. خو که برعکس بانک کاروبار ته پیسې ورکړي یعنې سود یا تخفیف ورکړي نو بیا په Cash Book کې د بانک حساب د بیېت برخه کې لیکو او مبلغ یې هم د بانک په کالم کې لیکو خو داسې لیکو چې دغه زیاتوالی د سود له وجې یا هم د بانک (Bank Surplus) له وجې راغلی.

د Double Column Cash Book شکل:

Books of XXX

Dr

Cash Book

Cr

Date	Receipts	L.F	Cash	Bank	Date	Payments	L.F	Cash	Bank
Year Month/Day					Year Month/Day				

مثال:

Enter the following transactions in the cash book of Khan traders for May 2016.

May 1st: Started business with cash 60000 Af.

May 1st: Opened a bank account 45000 Af.

May 5th: Purchased goods by cash 7000 Af.

May 10th: Purchased office machine for cash 5000 Af.

May 15th: Sold goods to Wali & received cheque 6000 Af.

May 18th: Sold goods for cash 10000 Af.

May 20th: Deposited the Mahmood's cheque into bank.

May 22nd: Paid wages by cheque 300 Af.

May 25th: Cash withdrawn from bank for personal use 3000 Af.

May 30th: Rent paid by cheque 2000 Af.

May 30th: Cash deposited into bank 10000 Af.

May 30th: Commission paid 2000 Af

May 30th: Bank interest received 115 Af.

Books of Khan Traders

Dr Cash Book Cr

Date	Receipts	L.F	Cash	Bank	Date	Payments	L.F	Cash	Bank
2016					2016				
May 1 st	To Capital A/C		60000 Af		May 1 st	By Bank A/C @		45000 Af	
May 1 st	To Cash A/C @			45000 Af	May 5 th	By Purchase A/C		7000 Af	
May 15 th	To Wali A/C		6000 Af		May 10 th	By Machine A/C		5000 Af	
May 18 th	To Sales A/C		10000 Af		May 20 th	By Bank A/C @		6000 Af	
May 20 th	To Cash A/C @			6000 Af	May 22 nd	By Wages A/C			300 Af
May 30 th	To Cash A/C @		10000 Af		May 25 th	By Drawings A/C			3000 Af
May 30 th	To Interest A/C			115 Af	May 30 th	By Rent A/C			2000 Af
					May 30 th	By Bank A/C @		10000 Af	
					May 30 th	By Commission A/C		2000 Af	
	Total		<u>86000 Af</u>	<u>51115 Af</u>	May 31 st	By Balance C/d		<u>11000 Af</u>	<u>45815 Af</u>
						Total		<u>75000 Af</u>	<u>5300 Af</u>
June 1 st	To Balance B/d		11000 Af	45815 Af					

اوس راڻو د پورته Cash Book لپاره د ليجر حسابونه جوړو خو په ياد ولرئ چې Contra Entry ته،
Cash A/C ته او د Bank A/C ته ليجر نه جوړيږي.

Books of Khan Traders

Dr Capital A/C Cr

Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount
2016				2016			
May 31 st	To Balance C/d		60000 Af	May 1 st	By Cash A/C		60000 Af
	Total		<u>60000 Af</u>	June 1 st	Total		<u>60000 Af</u>
					By Balance B/d		60000 Af

Books of Khan Traders

Dr				Wali A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2016 May 31 st	To Balance C/d		6000 Af	2016 May 15 th	By Cash A/C		6000 Af				
	Total		<u>6000 Af</u>	June 1 st	Total By Balance B/d		<u>6000 Af</u> <u>6000 Af</u>				

Books of Khan Traders

Dr				Sales A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2016 May 31 st	To Balance C/d		10000 Af	2016 May 18 th	By Cash A/C		10000 Af				
	Total		<u>10000 Af</u>	June 1 st	Total By Balance B/d		<u>10000 Af</u> <u>10000 Af</u>				

Books of Khan Traders

Dr				Interest A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2016 May 31 st	To Balance C/d		115 Af	2016 May 30 th	By Bank A/C		115 Af				
	Total		<u>115 Af</u>	June 1 st	Total By Balance B/d		<u>115 Af</u> <u>115 Af</u>				

Books of Khan Traders

Dr				Purchase A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2016 May 5 th	To Cash A/C		7000 Af	2016 May 31 st	By Balance C/d		7000 Af				
	Total		<u>7000 Af</u>		Total		<u>7000 Af</u>				
June 1st	By Balance B/d		7000 Af								

Books of Khan Traders

Dr				Machine A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2016 May 10 th	To Cash A/C		5000 Af	2016 May 31 st	By Balance C/d		5000 Af				
	Total		<u>5000 Af</u>		Total		<u>5000 Af</u>				
June 1st	By Balance B/d		5000 Af								

Books of Khan Traders

Dr				Wages A/C				Cr			
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount				
2016 May 22 nd	To Bank A/C		300 Af	2016 May 31 st	By Balance C/d		300 Af				
	Total		<u>300 Af</u>		Total		<u>300 Af</u>				
June 1st	By Balance B/d		300 Af								

Books of Khan Traders

Dr				Cr			
Drawings A/C							
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount
2016 May 25 th	To Bank A/C		3000 Af	2016 May 31 st	By Balance C/d		3000 Af
	Total		<u>3000 Af</u>		Total		<u>3000 Af</u>
June 1st	By Balance B/d		3000 Af				

Books of Khan Traders

Dr				Cr			
Rent A/C							
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount
2016 May 30 th	To Bank A/C		2000 Af	2016 May 31 st	By Balance C/d		2000 Af
	Total		<u>2000 Af</u>		Total		<u>2000 Af</u>
June 1st	By Balance B/d		2000 Af				

Books of Khan Traders

Dr				Cr			
Commission A/C							
Date	Particulars	JF	Amount	Date	Particulars	JF	Amount
2016 May 30 th	To Cash A/C		2000 Af	2016 May 31 st	By Balance C/d		2000 Af
	Total		<u>2000 Af</u>		Total		<u>2000 Af</u>
June 1st	By Balance B/d		2000 Af				

Three Column Cash Book

هغه ډول د نغدي کتاب ته وايي چې په دواړو خواوو يعني کريډيټ او ډيبيټ برخو کې درې درې کالمونه ولري چې عبارت دی له نغده (Cash)، بانک (Bank) او د تخفيف (Discount) کالمونه. تخفيف په دوه ډوله دی:

- **Discount Allowed** يا هغه تخفيف چې کاروبار يې خپل مشتريانو ته د تاديې پر وخت کې ورکوي. دا ډول تخفيف په Cash Book کې د ډيبيټ په برخه کې ثبت کېږي.
- **Discount Received** يا هغه تخفيف چې کاروبار يې خپله د تاديې يا خريدارۍ پر وخت ترلاسه کوي. دا ډول تخفيف په Cash Book کې د کريډيټ په برخه کې ثبت کېږي.

په Triple Column Cash Book کې د معاملاتو د ثبت کولو طريقه

لومړۍ: په Single Column Cash Book او Double Column Cash Book کې چې د نغدي مربوط اقتصادي معاملات په کومه طريقه ثبت کېږي په هماغه طريقه په Three Column Cash Book کې هم ثبت کېږي.

دوهم: په Double Column Cash Book کې چې د بانک مربوط اقتصادي معاملات په کومه طريقه ثبت کېږي په هماغه طريقه په Three Column Cash Book کې هم ثبت کېږي.

درېم: که چېرې تصدی يا کاروبار د تاديې په وخت کې تخفيف ترلاسه کوي چې دېته Discount received هم وايي دغه تخفيف د کاروبار لپاره عايد دی او د عايد بيلانس کريډيټ دی نو دا ډول تخفيف هميشه د کريډيټ په برخه کې ثبت کوو. خو که چېرې کاروبار کوم مشتري ته د خريدارۍ د تاديې په وخت کې تخفيف ورکوي چې دېته Discount Allowed هم وايي دغه تخفيف د کاروبار لپاره مصرف دی او د مصارفو بيلانس ډيبيټ دی نو دا ډول تخفيف په Cash Book کې هميشه د ډيبيټ په برخه کې لیکو.

مثال:

Record the following transactions in the cash book of Ali Baba Company for the month of June 2015:

June 1st: Cash in hand 800 Af and at bank 3365 Af.

June 3rd: Paid to Naveed by cheque 1175 Af and discount received 25 Af

June 5th: Received a cheque from Hamid 990 Af and discount allowed to him 10 Af.

June 7th: Deposited the cheque into bank which was received from Hamid.

June 10th: Purchased stationary for cash 170 Af.

June 15th: Purchased merchandise for cash 1280 Af.

June 15th: Sold goods for cash 2450 Af.

June 16th: Cash deposited into bank 1250 Af.

June 18th: withdrawn cash from bank for personal use 100 Af.

June 19th: Issued a cheque to Bashir amount to 1630 Af and discount received from him 20 Af.

June 21st: Drew cash from bank for office use 420 Af.

June 24th: Received a cheque amount to 1435 Af from Nazeer and allowed him discount 15 Af, the cheque was deposited to the bank immediately.

June 25th: Paid a cheque to Yaqoob amount to 385 Af and received a discount of 15 Af

June 27th: Bought furniture for office use by cash 380 Af.

June 29th: Paid office rent by cheque 350 Af

June 30th: Sold goods for cash 4550 Af.

June 30th: Paid salaries by cheque 760 Af.

June 30th: Cash withdrawn from bank for office use 470 Af.

Books of Ali Baba

Dr

Cash Book

Cr

Date	Particulars	L.F	Cash	Bank	Discount	Date	Particulars	L.F	Cash	Bank	Discount
2015 June 1 st	To Balance B/d		800 Af	3365 Af		2015 June 3 rd	By Naveed A/C			1175 Af	25 Af
5 th	To Hamid A/C		990 Af		10 Af	7 th	By Bank A/C ©		990 Af		
7 th	To Cash A/C ©			990 Af		10 th	By Stationary		170 Af		
15 th	To Sales A/C		2450 Af			15 th	By Purchase A/C		1280 Af		
16 th	To Cash A/C ©			1250 Af		16 th	By Bank A/C ©		1250 Af		
21 st	To Bank A/C ©		420 Af			18 th	By Drawings A/C			100 Af	
24 th	To Nazeer A/C			1435 Af	15 Af	19 th	By Bashir A/C			1630 Af	20 Af
30 th	To Sales A/C		4550 Af			21 st	By Cash A/C ©			420 Af	
30 th	To Bank A/C ©		470 Af			25 th	By Yaqoob A/C			385 Af	15 Af
						27 th	By Furniture A/C		380 Af		
						29 th	By Rent A/C			350 Af	
						30 th	By Salaries A/C			760 Af	
						30 th	By Cash A/C ©			470 Af	
	Total		<u>9680 Af</u>	<u>7040 Af</u>	<u>25 Af</u>	30 th	By Balance C/d		5610 Af	1750 Af	
							Total		<u>9680 Af</u>	<u>7040 Af</u>	<u>60 Af</u>
July 1 st	To Balance B/d		5610 Af	1750 Af							

په **Three Column Cash Book** کې د تخفیف بیلانس نه محاسبه کیری بلکې یوازی د هغې مجموعه محاسبه کیری.

د پورته Cash Book لپاره که تاسې وغواړئ لیجر حسابونه هم جوړولی شئ او بلکل په همغه طریقہ جوړیږي لکه څنگه چې تاسې مخکې ولوست.

مأخذونه

1. Naresh Aggarwal. (2018). Financial Accounting (YouTube Channel)
2. Jolly Coaching. (2018). Financial Accounting (YouTube Channel)
3. Zeyar Academy. (2019). Financial Accounting (YouTube Channel)
4. Business Finance. (2020). Inayatullah Habibi
5. Different websites. (December 2020)

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**